

הרבות שמעון שמואל הלברשטאם

בענין מצוה לקיים דברי המת

יפורד ויסתעפ' לח' ענפים:

- ענף א. שיטות הראשונים מתי אמרין מצוה לקיים דברי המת.
- ענף ב. מצוה לקיים דברי המת, מצוה או קניין.
- ענף ג. בפיה על מצוה לקיים דברי המת.
- ענף ד. טעם ומוקור מצוה לקיים דברי המת.
- ענף ה. מצוה לקיים דברי המת במצוואה שאינה על ממונו.
- ענף ו. מצוה לקיים דברי המת במצוואה שלא להספידו.
- ענף ז. מצוה לקיים דברי המת במצוואה על קבורתו.
- ענף ח. מצוה לקיים דברי המת במצוואה רוחנית ודברי חכמה.

ענף א.

תוכל הכת למכרה מיד, א"כ אפוי מתרתא למה לי, ואדרעתא דהכי לא ציווה האב, ומה שמצויר בכמה מקומות בש"ס הא רמצלדה"מ ע"ש ר' מאיר היינו משום דעת ר' יוסי בזה אינו ברור לנו, ולענין הלכה מבואר להדייא לקמן (דף ע' ע"א) ובעוד מקומות בש"ס שקי"ל כמ"ד המצוה לקיים דברי המת, וכן הסכימיו בכל הפסקים.

והנה בראשונים נבוכו בהא רמצלדה"מ מכמה סוגיות ומכח קושיותיהם הציבו יסודות בהלכה זו, ועפ"י דבריהם נוכל לעמוד בגדרי וטעמי מצוה זו בעזה"י.

ב. קושית הראשונים מהא דדברי שב"מ בכומ"ס תחליה וראש נתקשו הראשונים בזה, דהנה קי"ל שתיקנו חכמים בדברי

א. שיטות הראשונים מתי אמרין מצלדה"מ

בכתובות (דף ס"ט ע"ב) תנן המשליש מעות לבתו, והוא אומרת נאמן בעלי עלי, יעשה השלישי מה שהושלש בידו דברי רבוי מאיר, רבוי יוסי אומר וכי אינה אלא שדה והוא רוצה למוכחה הרי היא מכורה מעבשו, וביארו בכך רטעמיה דר' מאיר שם"ל שיעשה השלישי מה שציווה לו אביה, כיון למצווה לקיים דברי המת. ומשמע מלשון הגמ' דר' יוסי לית ליה הא רמצוה לקיים דברי המת, וכן מבואר בתוס' וראשונים שם, אמן יש ראשונים (בר"ג), ובשיטמ"ק בשם ריב"ש שם"ל דר' יוסי, נמי מודה רמצוה לקיים דברי המת, אלא שאני הכא במשליש מעות לבתו כיון שאיכא הסברא שאילו יקיים השלישי את דבריו ויקנו שדה הרי שוב

לדבריהם ממעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמרה לנו כביני (תכשיט) לבתי, והוא בשים עשרמנה ומה וקיימו חכמים את דבריה, אלא דברי שב"ם נקנין באמירה, עי"ש, וקשה איך מוכח ממעשה דבני רוכל מיד דילמא קיימו את דבריה ממש מצלדה"ם.

ה. קושית הראשונים מהא דאיסור גירא
וטו הקשו הראשונים בהא דאיתא בב"ב (דף קמ"ט ע"א) באיסור גירא שהיה לו י"ב אלף וזו שחיי מופקדים אצל רבא, ורצה אישור להקנותם לרבי מריא בנו שהיה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, ולא מצא איסור דרך להקנותם לו כיון شبירותה ובמתנה שב"ם לא יקנה כיון דגר לאו בר ירושה, ובמשיכה לא היה יכול להקנותם כיון שלא היו המעות אצל, ובחילפין הא קייל אין מטעם נקנה בחילפין, וכו', ורצה רבא לזכות בהמעות עצמו, וקשה דהא רבא היה מהויב לחת המעות לרבי מריא ממש מצלדה"ם,

ו. קושית הראשונים מהא דב"ב דף קע"ה ע"א

עוד הקשו הרשב"א והרmb"ז והרשב"ם מהא דאיתא בב"ב (דף קע"ה ע"א) דרב ושמואל שס"ל מלוח על פה אינו נובה לא מן הירושים ולא מן הלקחות, אם אמר שב"ם מנה לפולני בידי אין נותנין לו, ואפי' אמר לנו מנה לפולני אין נותנין לו, עי"ש, וקשה אם אין נותנין לו הא מצלדה"ם.

שכ"ם בכתבין וכמסורת ואם נתן כל נכסיו לאחד אי"צ המקובל קניין כלל. וטעם התקנה כדי שלא תטרף דעת השב"ם (עי"ב ב"ב דף קמ"ז ע"ב), וקשה דלמה צריכים לתקנה זו הא בין כך אילא חיוב לקיים דבריו משום מצלדה"ם, וביתר קשה במה דק"יל דמתנת שב"ם במקצת בעי קניין, אבל בלי קניין לא ובזה המקובל הא מהוויבים לקיים דבריו משום מצלדה"ם.

ג. קושית הראשונים מהא

דניטין דף יג ע"א

עוד הקשו בזה מהא דתנן בניטין (דף יג ע"א) האומר לנו מנה לאיש פלוני ומות יתנו לאחר מיתה. ואוקמה בוגם דמיiri במעות צבורין ומונחים בקרן זוית. והקשו ע"ז בוגם במאי מיiri אי מיiri בבריא אמא יתנו הא לא משך, ואי מיiri בשכ"ם אמא צrisk צבורין ומונחים, ונדרחו בוגם לישב או דמיiri בבריא ובمعد שלשתן וע"ב אי"צ משיכה, או דמיiri בשכ"ם והוא דבאי צבורין משום חשש דשמא למנה קבוע נתכוון המצווה, עי"ש, והקשו הראשונים דאי אמרת דאיכא מצוה לקיים דברי המת הויל לגמ' לשינוי שפיר דמיiri בבריא ונותנין לו משום מצוה לקיים דברי המת.

ד. קושית הראשונים מהא דבני רוכל
עוד הקשו (ברוס' ב"ב דף קמ"ט ע"א) מהא דתנן בב"ב (דף קנו' ע"א) שנחalker רבוי אליעזר וחכמים אי דברי שב"ם בכתבין וכמסורת, ומיתו חכמים ראייה

כך שים סרם לפולני ופלוני, ובוטש"ע (ח"מ סי' רנ"ב) פסקו דברין שהושלש בשם כך, וכ"כ הרמ"א באחע"ז (ס"ס נ"ד), ומובה האריבו בזה האחרון, ויזכר לטוב יידי הרה"ג ר' מתתי שווארץ שליט"א אשר בספרו הנפלא משפט הצוואה האריך בעניינים אלו טובא, ודבריו היו לנו לעיניים.

ובטעמה דミלה דברין הושלש ומה יתרון להשלשה בזה הביא בספר הניל ב' טעמים, טעם הריב"ש (ס"ר"ז), דאם לא השלישי המעות חיישנן שמא משטה הוא ומפליג ומהTEL בדברים בעלמא, טעם המהרי"ט (ח"ב ח"מ סי' צ"ה) דע"י שהושלש חשוב כוביה מהיים.

ת. קושית הראשונים על ר"ת מהא רפלונית שפהחי

אמנם הרמ"ן והריטב"א הקשו על יסוד זה מהא דאיתא בגיןין (דף מ' ע"א) מי שאמר בשעת מיתה פלונית שפהחי קורת רוח עשתה לי, יעשה לה קורת רוח, קופין את הירשין וועשן לה קורת רוח, מאי טעמא, מצוה לקיים דברי המת, עי"ש, ואי אמרת דליך מצלה"ם אלא בשלהושלש המעות והא התם לא הוציא האשפה מרשותו ואין אמרו שיש בזה משום מצלה"ם, והנה התוס' עצמן נזהרו מוקשייא זו וכתבו (בב"ב דף קמ"ט ע"ב) לצריך לומר דגביה שחרור יש לנו לומר יותר מצוה לקיים דבריהם, אולם בספר היישר לר"ת (ס"ק"ו וס"ק"ח) והו"ד ברמ"ן (בגיןין שם)

והנה יש בתוס' ובראשונים כמה וכמה תירוצים על כל אי' וא' מהकויות הניל אשר טובא יש להאריך בהם, אלא שיש ג' מהלבים בראשונים בהנדר של מצלה"ם שבהם יתישבו כל הקויות באחד, והם שיטת ר"ת, שיטת הרמ"ן, שיטת הרא"ה והריטב"א, ונעתק תמצית דבריהם.

ז. שיטת ר"ת שלא אמרין מצלה"ם אלא בהושלש

שיטת ר"ת וסייעתו (ב"ב דף קמ"ט ע"א וניטין דף י"ג ע"א, ובב"י סי' רנ"ב הביא שוו"ת הריטב"א (ס"ג נ"ד) שכבר הביא תי' זה בשם הר"י מגאנש) שלא אמרין מצוה לקיים דברי המת אלא במאי שהשליש הממון ביד אחר ואמר לו עשה בהם כך וכך, ובזה מדויק לשון המשנה בכחותות דלעיל שאמרו המשליש מעות לבתו וכו', אבל כל שלא הושלש המעות ליכא שום מצוה לקיים דברי המת ובזה מושב כל הנך קושיות דהינו דתקנת חכמים דברי שכ"מ וכמסוריין עיי' בשלא השלישי השכ"מ המעות ביד אחר, וכן מתני' בגיןין (דף י"ג ע"א) והוא דב"ב (דף קע"ה ע"א) מירeo בלא הושלש כמדויק בלשון לנו מנה לפולני, ולא קתני תננו מנה זה לפולני, גם הא דבנוי רובל, והוא דאיסור נורא מيري שלא הושלש המעות עד שיעשה בהם כך למוסרים לרוב מרוי.

אלא שבשיטת ר"ת גופיה איכה מחלוקת הראשונים אם סני בהושלש לחוד או דברין דוקא שהושלש לשם

дал"כ הוי משטה בעלמא, וא"כ ה"ה בשפה אכתי איכא למיחש להשתטא, ויל"ע).

ו. עוד קושיא על שיטת ר"ת עוד הקשו הרמב"ן והר"ן (בניטין שם) על היסוד של ר"ת מהא דתניא בתוספთא (ב"ב פ"ט ה"ה) האומר תנן שדה פלוני לפלוני רבינו אומר וכלה, וחכמים אומרים לא וכלה וכופין את היורשין לקיים דברי המת, אלמא ע"פ שלא הושלש הדבר מצוה לקיים דברי המת, ע"י קצווה"ח (ס"י רנ"ב סק"ג) מה שיישב קושיא זו, ובמהנה"א (זביה ס"ס ב"ט) יישב דברי ר"ת מהתוספთא ומהא דפלונית שפתוי דיש לחלק בין מצוה לירשו שהם יתנו שאו אף שיש מצלה"מ מ"מ לא וכלה בו המקביל, משא"כ בחושלש שאו וכלה בו המקביל מדין מצלה"מ ויבואר שיטתו להלן (באות בא) בע"ה.

יא. **ישוב הקושיא הנ"ל (באות י)** ואולי יש מקום לישב דעת ר"ת דע"ב לא ס"ל לר"ת דבענן הושלש אלא בדבר ששייך בו הושלשה אבל בשדה שלא שייך בו הושלש אי"ץ הושלשה, ושור"ר בطبעת החושן (ס"י רנ"ב) שכ"ב, וביתר ביאור מבואר בן בספר משפט הצוואה (ח"ג שער א' ענף ו'), עי"ש, ונפק"מ לדינה לדידן יהא בזה במש"ב להלן (ענף ז) לעניין צוואה לקבורה,

ומכח אלו הקושיות על שיטת ר"ת כתבו הראשונים דרכיהם אחרות בהא רמצלה"מ,

מבואר יותר, לשאני שפה כיון שאמר כך זכו בה שמות וכמו מרנתנו לשילה דמו.

ט. **ישוב הקושיא הנ"ל (באות ח)** אלא עדין יש להקשות דבשלמא לפירש"י בניטין (דף מ' ע"א) שס"ל דבר אמר עשו לה קורת רוח כופין את היורשים לשחררה מובן דמייקרי השלשה כיון שכבר זכו בה שמות שתתחייב במצוות, אבל להרי"פ דס"ל שם דוכתה רק שלא ישתעבדו בה במלאה כבידה, מה שייך לומר כבר זכו בה שמות והרי לא משתחררת בזה כלל, וכן הקשו בחידושי הריטב"א כת"י (גיטין דף י"ג ע"א) ובקצווה"ח (ס"י רנ"ב סק"ד) ובשווית ש"מ (מהדו"ק ח"ג ס"י קני"ז ד"ה והנה בהא), אמן עפ"י המבוואר בר"ן בניטין, ובריטב"א כתובות (דף ע' ע"א) לא קשה מידיו שהם חסיפו בזה לשאני שפה שזו ביה שמות, וכתחה היא עצמה, עי"ש, והיינו לישב הן לשיטת ר"ש"י כיון שזכתה בו שמות, והן לשיטת הריב"פ שזכתה היא עצמה שלא ישתעבדו בה במלאה כבידה, ודוו"ק, (ואולי יש להעימים דברינו אלה בכוונת הקצווה"ח), ומה שלא תירץ בן הריטב"א בניטין דאייה לשיטתו שם בכת"י (דף מ' ע"א) שפה לא הויא תפוצה עצמה, עי"ש, ועוד אף של DAOלי ר"ת דס"ל דבידי הושלש הינו מטעם שבתבנו (אות ז') בשם מהרי"ט דהינו דבأصول השיב כוכיה מחיים, וא"כ ה"ה בשפה הוי כוכיה, משא"כ הרמב"ן וריטב"א יסבירו דעתם דהושלש כמו"ש הריב"ש משום

וממילא חשב רבא שכשימות איסור גיורא הרי יוכה בהם רבא מן ההפקר.

ג. שיטת הרא"ה והרייטב"א שלא אמרין מצלדה"מ אלא ב齊יה לירושיו שיטת הרא"ה והרייטב"א, גם הם אול' בשיטת הרמב"ן דאין מצלדה"מ אלא במצוות לירושיו או שליחו שסיפק בידו לקיים דברין, אלא שם הוסיף דבר"ז רוקא במצוות בן בפניהם והם קיבלו עליהם בפה או בשתייה לעשות כאשר ציוו, ועפ"ד זה מি�ושב הוא דאיסור גיורא בפשיות דכיון ש齊יה איסור גיורא שלא בפני רבא, ורבא לא קיבל עליו לעשותו ע"ב ליבא בזה משום מצלדה"מ.

ושיטות השו"ע והרמ"א בזה להלכה יבואר בדברינו להלן בעוח"י (באות כ"ג).

יב. שיטת הרמב"ן שלא אמרין מצלדה"מ אלא ב齊יה לירושיו

שיטת הרמב"ן וסיעתו (ברמב"ן ובר"ן ניתנן דף י"ג ע"א), שאין מצוה לקד"ה אלא לירושיו ומקבלי מתנתו שיש להם לעשות בנכים שלו כאשר ציהו עליהם וכן בגין אמר כן לשלה שיעשה כך וכך בנכסיין, אבל אם ציהו לאיש אחר שאינו יורש או שליח ליבא מצלדה"מ, ועפ"ז מיושב הקושיות דהנה הא דברי שכ"מ בכום"ס היינו באומר הריני נתן דהינו שהוא עצמו נתן, ואו אם נתן באופן המועיל זכה המקביל, משא"כ מצלדה"מ הוא במצוות לירושיו שם יתנו, וכן מתני דגיטין דתנו מנה, ומעשה דבני רוכל, והוא דבר (דף קע"ה ע"א) מيري באופן שלא ציה לירושיו, אלא במספר דבריו לעדים, או שלא אמר בלשון ציווי, ומה איסור גיורא נמי לא קשה כיון שרباء לא היה יורשו וגם לא היה שליחו למסור ממון איסור גיורא, כ"ג).

ענף ב'

חקירת האחרונים או מצלדה"מ هو קניין או מרכידא, והנפק"מ בזה בקדמו היורשים ומכרו.

(אות ב') בתרבנו קושית כל הראשונים שהקשרו אמאי צרייך לתקנת ח"ל שמתנת שכ"מ אי"צ קניין וככל דבריו בכום"ס, תיופוק فهو שוכה בהם המקביל משום מצלדה"מ, והנה בהגחות מרדי כיון רבע"ב (ס"י תרש"ז) הביא לתרין הקושיא בשם הריצב"א דנפק"מ בין מצלדה"מ למתרנת שכ"מ הוא לענין אם קדמו היורשים ומכרו דבמתנתה שכ"מ כיון

יד. מצלדה"מ מצוה או קניין

ידוע החקירה אם מצוה לקיים דברי המת הוא מצוה גירידתא על הירושים או על השליש, אבל כל שלא הגיע עדין לידי המקביל לא זכה בהם כלל, או בכמו שמתנת שכ"מ הוא קניין מדרבנן, כמו"כ משום מצלדה"מ זכה בהם המקביל ואי"צ קניין, וטובא נפק"מ איכא בזה, ובאשר אציין מקצתם דהנה לעיל

**יו. עוד נפק"מ בזה כשהיורשים
יש להם חובות**

וتو נפק"מ עפ"י מה שתירץ בפרק"א בכחובות שם דהנפק"מ בין מתנת שכ"ם למצלדה"ם לעניין אם היורשים אין להם מועות והם בע"ת, דאם וכשה מקבל מדין מתנת שכ"ם זוכה בהם, משא"כ אם כל היובם משום מצלדה"ם א"כ יש עליהם תחילת חיוב לפሂע חוב עצם.

והנה כי בן מדברי הנך הראשונים בתירוציהם מבואר שם של כחידר הא' שבחקירה זו דמשום מצלדה"ם ליבא שום קניין.

ית. שיטות הראשונים חולקים על כל הנ"ל וס"ל דמצלדה"ם הו קניין אמןם עפ"י ר"ת ורmb"ן שהבאו לעיל אותן ז' ואות י"ב) שכחטו לתרין הקושיא הנ"ל עפ"י חילוקים בין חולש לא' חולש, או בין ציוה לירשו או לאחרים. ולא ניחא להו לחלק בחחלוקים הנ"ל הרי מוכח מוה שם של שאף במצלדה"ם איכא קניין גמור וכשה מקבל במתנה. וכאשר בן הוכיח בקובץ שיעורים (כתובות אותן שט"ז, וב"ב אותן תקמ"א) שכ"ה דעת התוס' שאלא"ב היו מתרצים לנ"ל.

ולכ"או גם מלשנות הריטב"א בכמה מקומות יש לדיק שס"ל דבמצלדה"ם איכא בו משום קניין דז"ל הריטב"א בב"ב (דף קמ"ט ע"א) בהא דאין דאיסור גיורא, ואיכא למידק דאמאי לא "מקנה" מטעם מצלדה"ם, עי"ש, וכן בח"י

שכבר זכה המקבל במתנה א"כ מכירת היורשים לאו כלום הוא כי מכרו דבר שאיןו שלהם, ואילו היבוי דוכה מקבל אלא משום מצלדה"ם גרידא מכירת היורשים هو מכירה, כיון שלא זכה המקבל במתנה כי' שלא הגיע לידי, והוא"ד הייצב'א להלה ברכמ"א (ס"י רנ"ב ס"ב), הרי לנו נפק"מ בחקירה זו לעניין אם מכרו היורשים.

טו. עוד נפק"מ בזה כשהיורשים קטנים ועוד נפק"מ דהנה יש ראשונים (עי' מאירי כתובות, ורבק"א) שתירצז הקושיא הנ"ל היבוי דהיורשים הם קטנים דאם וכשה מקבל מדין מתנת שכ"ם זכה במתנה, משא"כ אי יש לו לקבל המתנה רק משום מצלדה"ם א"כ יתמי לאו בני מיעבד מצווה נינהו ואי"צ לתת לה מקבל, וב"ב הר"ז.

טו. עוד נפק"מ בזה לעניין אי עברי הנותן אוכלים בתרומה

ועוד נפק"מ עפ"י מה שתירץ במרדי (ב"ב סי' תר"ל) הקושיא הנ"ל בשם רבינו שמחה, דນפק"מ לעניין אם הנותן היה כהן אם עבديו אוכלים בתרומה עד שיבואו ליד מקבל מתנת שכ"ם הרי בהם מקבל מדין מתנת שכ"ם הרי כבר זכה בהם מקבל ומילא אין עברי הנותן יכולם לאכולתו בתרומה, משא"כ במצלדה"ם לא זכה בה מקבל עדין עד שינוי לידו ומילא יכולם עדין עברי הנותן לאכול בתרומה.

קודם מיתהו משעת מיתה המקביל, אבל במת נתן לאחר שמסרן לשילוח ועדין מקבל חי וכה בהם המקביל משעת מיתה הנותן משום מצלה"מ, וע"ב יתן השילוח המתנה לירושי המקביל, וכן נפסק להלכה בש"ע (ס"י קב"ה סעיף ח') הרי מפורש יוצאה דוכה בו המקביל משום מצלה"מ וא"כ איך פסק הרמ"אadam קדמו היורשים ומכו ר' מה שעשו עשו.

ב. **קושית הרע"א מדברי הרע"ז** בכתבונות עוד הקשה הרע"א (בב"ב שם) על דברי הרמ"א, דהנה בנסיבות דברי הרמ"א מיيري בהושלש המעוט אצל שלישי شهرיה קאי על דברי המחבר שבתב בר"ת שליכא מצלה"מ אלא בהושלש, וא"כ קשה איך יכולו היורשים למכור והוא הרי מבואר בר"ז בכתבונות (ס"פ מציאות האשה) שבמסגר מעותיו לאפטורופום על בנו הגדול עד שהיא בן כ', ורקם הבן ומכו טרם שהיא בן כ' אין האפטורופום רשאי ליתנו להלכה, אבל אם תפס הלוקח מהני תפיסתו, וא"כ איך כתב הרמ"א כאן שמהני מכירת היורשים והוא מיירי בהושלש עד למוסרם לאותו שציווה הנותן.

ויש להוסיף על קושית הרע"א בדברי הרמ"א, שהרי הרמ"א עצמו הביא דברי הרע"ז להלכה (בסי' רל"ה ס"ב) שלא מהני מכירת היורש (ועי' נתיה"מ סי' ר"צ סק"ג, ובפתחי תשובה שם סק"ח) וא"כ איך כתב כאן בס"י רנ"ב שמדובר מכירת היורשים.

ריטב"א מכתי בגיטין (דף מ' ע"א) וא"ת אי הבי נבי מעשה דאיסור נמי לימה מצלה"מ "וליקנינהו" רב מרוי במצוואה בעלמא, עי"ש, וגם בגיטין (דף י"ג שם) כתוב וא"ג שלא משך נמי כיון דמת נתן "ליקני" מקבל משום מצלה"מ, עי"ש, הרי משלונות אלו מוכח דעתך עליה דמצלה"מ משום קניין ולאו משום מצווה גרידתא.

וא"כ מצינו שהוא פלוגתא בין ר"ת ורמב"ן וריטב"א להנץ הראשונים אי מצלה"מ הוא קניין או לא.

ברם סתימת כל הפסקים בסתימת הרמ"א (בסי' רנ"ב ס"ב) שפסק בהריבצ"א הנ"ל שבדבר שיש בו משום מצלה"מ אם קדמו היורשים ומכו מה שעשו עשו.

ימ. **קושית הרע"א בדברי הרמ"א** בהא דמכרו היורשים מהא דס"י קב"ה ס"ח והנה הרע"א (בוכ"ח ח"ב סי' י, גיטין דף י"ד ע"ב, ב"ב דף מ"ג ד"ה ובעיקר) הקשה קושיא עצומה על דברי הרמ"א דהנה בגיטין (דף י"ד ע"ב) איתא חוליך מנה לפלוני והלך ובকשו ולא מצאו תני חדא יחוירו למשלח, ותנייא איך לירושי מי שנשתחלו לו, ולפליini אמרראי בישוב הברייתות ורב פפא תירץ הא והא בבריא, הא דמית מקבל בחוי נותן, הא דמית נתן בחוי מקבל, ופירש"י דבמת מקבל בחוי נתן יחוירו למשלח, שלא וכח בהן מקבל, ואפי' מה הנותן אין כאן משום מצלה"מ שכבר בטלו דבריו

עפ"י החלטת הנ"ל מושב כיוון שהתוספתא מיריעת לא הושלך רק ציהו לירושיו שתנו.

ובשות' שואל ומשיב (מהדורא ח' ח"א סי' פ"א) מוכח דס"ל להלכה בחילוקו של המהן"א, ומישיב בזה מה שקרה מהא דבמת נתן בחו"מ מקבל ינתנו לירושי מקבל, על דברי הטוו"ז באהע"ז (ס"י קיד"ד סק"ז) במ"ש שבתייה למתנה לא' ומת המקובל דאינו חייב ליתן לירושיו, כיון דלו הבטיח ולא לירושיו, ובן הקשה בדרוח' לרעק"א מבת"י, ח"מ סי' ר"ב ונשאר בזה בצ"ע, וע"ע בק佐ו"ח סי' ר"ז סק"ט, ובמשפט שלום ס"י ר"ט ס"ד בסוף הסעוף), אמן עפ"י המהן"א הנ"ל מושב דשאנין הא דגיטין שכבר מסרו לשילוח שאו זכה בו השילוח מחיים עברו המקובל, וע"כ ינתנו לירושי המקובל, משא"כ דברי הטוו"ז מיריעת שעדיין נשאר ברשות הנותן, (ומש"כ בש"מ שם באמצע התשו"ז וועל אחר שנים נתעוררתי שנית לעין על דברת הטוו"ז וכי עי"ש בדבריו שמהלך מעצמו בחילוקו של המהן"א, ופלא שהרי הן הן דברי המהן"א שהביא בראש התשובה), וע"ע בשות' מהרש"ם (ח"ב סי' רכ"ד אות י') שנ"כ מבואר בדבריו שם' להלכה בחמן"א, עי"ש.

והנה כי בין נראה לומר דהנה כל קושיות הרעק"א הנ"ל הוא רק אחר ההנחה שכיוון שהרמ"א קאי על דברי המחבר שמייריע בחושלך א"כ גם דברי הרמ"א מיריע נמי רק בחושלך, וב"כ בנתיבות

בא. יישוב קושיות הרעק"א הנ"ל עפ"י חילוק המהן"א

והנרא בזה בישוב קושיות אלו, דהנה כי אינו קשה רק אי אולין בתר ההנחה הרעם"א מיריע בחושלך המועת אבל אם נימא הרם"א מיריע בנסיבות הנכדים ברשות היורשים לק"מ עפ"י מה שנקדמים עוד דהנה בהקושיא הראשונה שהקשה הרעק"א מהא דגיטין במת מקובל, כבר קדרמו להרעק"א בזה במחנה אפרים (וכיה ומתנה סי' ב"ט) שהקשה מסווגיא דגיטין הנ"ל על דברי הר"ן שכתחתי (לעליל אותן ט"ז) שכtab שכשחיתומים קטנים דלאו בני מייעבד מצאה נינחו ליכא בה משום מצלדה"ט, וכן קשה לדעת רבינו שמהה הנ"ל (אות ט"ז) שכtab שבמצלדה"ט ליכא למקבל שום זכיה בהם וע"כ אכתי עדין אוכלים עברי הנתן בתרומה עד שיבאוו לידי המקביל, והרי מסווגיא דגיטין מבואר דבמת נתן בחו"מ מקבל זכה בו המקביל מיד משעת מיתה נתן, ותי במחן"א לחلك דדווקא בנותן לשילוח או זכה בו השילוח להמקבל מיד משעת מיתה, והיינו הא דגיטין הנ"ל, דמסר לשילוח ואמר הוולד מנה לפולוני, משא"כ במצבו לירושיו שם יתנו, לא זכה בהם המקביל ומהו מירעו דברי הר"ן ורבינו שמהה הנ"ל, ובזה מישיב עוד במחן"א דלאכאי סוגיות הגמ' דגיטין צ"ע מתוספתא דב"ב (פ"ט ה"ה) הנ"ל (אות י') בamar תנתן שדה פולונית לפולוני כופין את היורשיין לקיים דברי המת, משמע דרך מדין מצאה Kata'i Dai משום קניין זכיה איכא בזה מה שיך לשון כופין בזה, אמן

ק"ו מהא דס"ל להשארית יוסף (ס"כ"ח) בהפקיד מעות מותרים א"י המפקיד להקדישו כיוון שהנפקד יכול להשתמש בהם, וממצאתה שבן ס"ל נמי להש"ך בס"י קב"ו סקב"ט, עי"ש היטב), וא"כ ק"ו בנידוד בחושלש ביד השליש מעות ע"ד למוסרו לפולני ופלני ואינו צריך להחזירו כלל להיורשים שהם בני המפקיד, והנפקד יכול אף מהויב למוסרו לאחרים דודאי מיקרי אינו ברשותם, ואף"י להפוסקים החולקים על השאר"י (עי' קצוח"ח סי' ר"ג סק"ה) היינו רק בפקודן מעות דכיוון שם המעות עדין בעין מהויב להחזיר אותן מעות מיקרי ברשות המפקיד, אבל כאן הרי אינו מהויב לעולם להחזירו להיורשים, וא"כ לכ"ע הוא אינו ברשותם, (ועי' במשפט שלום ס"י ר"א ס"ז שנסתפק בדיון דבר שאין לו בו זכות כי אם ע"י תפישה, אם נקרא ברשותו), וצ"ע.

אמנם עפ"י מה שכתבנו שהרמ"א לא מיiri כלל בחושלש אלא במונח הנכסים ברשות היורשים לק"מ, ופשט.

בג. עפ"י הניל מושבים דברי הסמ"ע והש"ך

ודעתן להכא נראה עוד בזה דנהה לעיל (אות ז' ואות י"ב) הבאנו שיטות הראשונות בהא דמצלה"מ שדעת ר"ת של"א מצלה"מ אלא בחושלש, ודעת הרמב"ן והrittenbach דל"א מצלה"מ אלא בצדיה לירושין, והנה המחבר (בס"י רנ"ב ס"ב) פסק בדברי ר"ת, והנה בש"ך שם סק"ד) הוסיף על דברי המחבר או

(ס"י ר"צ סקי"ג) שהרמ"א מיiri בחושלש, אבל אם נימא שהרמ"א לא מיiri בכלל בחושלש אלא בצדיה לירושין לא קשה מידי בכך קושיות, כיון שקייל בחילוקו של המהנ"א, ונראה ראה לדברינו שהרמ"א לא מיiri בחושלש אלא בצדיה לירושין שהרוי מקור דבריו הרמ"א הוא בהגמ"ר ושם מוכח הלשון שהיה מונה ביד היורשים שאליך מה הלשון "כופין" את היורשים עי"ש, ודוק.

כב. **עפ"י הניל מושב קושית המהרי"ל**
דיסקין בהא דמכרו היורשים וארווחנא עוד בזה דלאו אי דברי הרמ"א מיiri בחושלש קשה לי עוד איך חל מכירת היורשים שהנכדים ביד שלישי, והוא هو שלא ברשותם וא"י למוכר דבר שאינו ברשותו כדי לפינן בב"ק (דף ס"ט ע"ב) מכבי יקדים את ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו, וראיתי שכבר העיר בן בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סי' רמ"ד) וכותב זו"ל מש"ב הרמ"א סי' רנ"ב וכוי ממשמע אפיו בלבד תפסו וצ"ל דלא חשיב שאינה ברשותם בהא דין השליש צריך להחזיר להם, ע"ב, וסתם ולא פירש אמא ל"ה אינו ברשותם, ואף שברמ"א (בס"י רל"ה) הניל נמי היה אפשר להקשותכו אלא שם אפ"ל שמיكري ברשותם כיון שאחר זמן יהא ברשותם כשיגע הזמן שצדיה אביהם, אבל הכא הרי לעולם לא יגעו נכסים אלו לרשותם שהרוי השליש מצווה ועומד מאביהם למסור נכסיו להמקבל ולא להיורשים, והרי הדברים

ונם מיושב מהא (דס"י קב"ה) במתנות בחוי מקבל שימוש שיש בו ממשום קניין במצדחה"מ הינו רק התם דמייריו בחושלש כמ"ש גנ"ש אמר הוולד' מנה, משא"כ הרמ"א מيري בציהו ליורשו שבזה לכו"ע ליכא שום קניין ממשום מצדחה"מ וע"כ אם קדמו היורשים מכירתם מכירה ובחלוקת של המהנ"יא, ודוק' היטב.

בד. עפ"י הניל' מבוארים דברי הנובי והמן"א

ועפ"יד יובנו מה שرأיתי בשות' נודע ביהודה (אהע"ז תנינא סי' מ"ה) שכטב שבשו"ע החליט כהריטב"א דבציווה ליורשו אי"צ החושלש ציין גם לדברי השם"ע והש"ך, ולאורה דבריו המוחים מادر שלא מצינו בשום מקום בשו"ע שהחלהיט בזה כהריטב"א אדרבה הרי המחבר פסק להדייא בר"ת והרעך"א והנתיבות הניל' כתבו דאף הרמ"א ס"ל בר"ת, אבל לפימש"כ הרי דברי הרמ"א מוכראים לפרש דס"ל כהריטב"א ושכן היה דעת הש"ך והשם"ע בדעת הרמ"א, וע"כ ציין הנובי לדברי השם"ע והש"ך, והנה מתחילה היה בדעתו לבאר כוונת הנובי עפימש"כ בשות' לבושים מרדיי (חו"מ סי' כ"ב, מובה במשפט הצוואה עמוד רמ"ג) שכטב לבאר דברי הש"ך והשם"ע מתמידת האחرونנים, שכיוון שבשו"ע (סי' ר"ג סכ"ג) הביא המחבר ב' הדעות בזה, ודעתי הריטב"א כתוב בסותם, ודעתי ר"ת שביעי החושלש הביא בלשון י"א, וידוע הכלל Dao דעת

שציווה ליורשו ליתן, ומבוואר מדבריו שפסק כהרמ"ז והריטב"א, וכן מבוואר בסמ"ע (סק"ח), והאחרונים המה ראו כן תמהו מאין לקחו להם הסמ"ע והש"ך לפסק כהרמ"ז והריטב"א והרי בשו"ע וכן משמעות סתימת הרמ"א דלא מצדחה"מ אלא בחושלש וכדעת ר"ת, ועפ"י הניל' נראה לחדרש דהסמ"ע והש"ך הוא קשה فهو על דברי הרמ"א כל הנך קשיות דלעיל, ועל כן היו מוכראים לומר דהרמ"א לא קאי כלל על דברי המחבר שמייריו בחושלש, אלא הרמ"א מيري במונח אצל היורשים וציווה ליורשו שתנו והיינו כהרמ"ז והריטב"א שאף בציהו ליורשו איבא מצדחה"מ ובזה כתוב הרמ"א שם קדמו היורשים ומכורו שמהני מכירתם.

ונם בשות' הרמ"א (סי' מ"ח ומוכר בשות' רעכ"א המובא בפתחי תשוי סי' רנ"ב סק"ג) משמע דאף בציהו ליורשו אמר"י מצדחה"מ (דע"יש בדבריו שכטב בנידונו דלייא מצדחה"מ כיון שלא היה הצוואה בפני היורש, והיינו ממש בדברי הריטב"א), וכן מצאתי להדייא בשות' אגרות משה (חו"מ ח"ב סי' ג"ג) שכטב שהרמ"א דס"י רנ"ב מيري בשציווה ליורשו, עיי"ש, (וע"ע שו"ת הניל' סי' מ"ב), וא"בathi שפיר דברי השם"ע והש"ך שפסקו כהריטב"א כיון שכדבריהם מבוואר ברמ"א, ומישוב נמי שפיר כל הנך קשיות הניל' דאית הוי יכולם למכור והיינו כיון שהיה בראשות היורשים ולא ברשות אפטורופום כלל,

משמעותי מביבת היורשים ע"כ מיררי שהו
הנכדים ברשות היורשים.

ב. הוצאה לדינה

הוצאה לנו מהן"ל לדינה לדעת רעכ"א הניל', וקצתה"ח (ס"ר רמ"ח סק"א וסק"ה), ונתיה"מ (ס"ר ר"צ סק"ג), דעת הרמ"א דמשום מצלה"מ אין שום קניין ואפי' כשהוחולש המעות בידי שלישי, ולא וכשה מקבל עד שנייע המנתנה לירוי, ואילו לדעת מהן"א כשהוחולש הירושה בידי שלישי וכשה בו מקבל תיכף בשמתה הנוטן מצלה"מ הוא קניין, משא"כ כשלא הוושלש לא זכה בו, אמןם בשיזועו לירשוו להת אף שלא זכה מקבל בהמתנה מ"מ מצוה על היורשים להת להמקבל, ובදעת מהן"א נקטו להלהה השו"מ ומהרש"ם ואנרכ"מ.

המחבר לעיקר כדעה א', עכתו"ד, אמןם דברי הלבו"מ צע"ג דהא אדרבה בשוו"ע שם (ס"ר ר"נ) הובא דעת הריטב"א בשם יש מי שאומר (בלשון היחיד) ואילו דעת ר"ת בלשון יש אמורים בלשון רבים, ובזה קייל' דבכח"ג כוונת השו"ע לפוסק בהרבאים, (עי' יד מלאכי בלאי השו"ע, ועוד).

ועי' בשוו"ת מנתת אלעור (ח"ד ס"י י"ט) שכבת דכיוון שהרמ"א פסק להלכה (בסי' רנ"ב) שא"צ הוושלש ע"כ אין היורש יכול לפטור עצמו ולומר קים לי בר"ת דבאי הוושלש, ואפשר להציא ממנו בבי"ד, עי"ש, הרי מבואר מדבריו שלמד הרמ"א מיררי בלא הוושלש, ובעצ"ל דהינו ביוון שמדובר ברמ"א

ענף ג' כפיה על מצלה"מ

את היורשים לשחרורה הינו שכיוון שאמר יעשה לה קורת רוח נעשה במפקיר שפחתו ויצאה לחירות, ואי לאו משום מצלה"מ אינו אלא משטה, משא"כ בשמצואה בן לבניו שלא להשתעבד בה, מדעת גמורה אמר, כ"כ ברמ"ז ובמאירי שם, ובפנ"י ניתין (דף י"ג ע"א) ביאר בדעת רשי" שס"ל שאין כופין ע"ז והא דכופין בפלונית שפתתי וכו' הינו לעניין שעריבים הם לכתוב נת שחרור כיון שכבר זכה העבר בעצמו, אלא שיטה זו כבר נדרחו ברמ"ז ומארוי שם מדברי תוספתא מפורשת

כו. מחלוקת הראשונים בז' ולענין אי כופין לקים דברי המת, בגיןין (דף מ' ע"א) בהא דפלונית שפתתי וכו' מבואר דכופין ע"ז, וכן דעת רוב הראשונים להלכה, אלא שיש שיטה אחת בראשונים שס"ל שאין כופין ע"ז, והוא דעת י"א ברמ"ז ומארוי ניתין (דף יג ע"א) ובمرדי כי (בחובות סי' ר"ג, וב"ב סי' תרל"ג) הביא בן בשם י"א בראב"ז ובראב"ז עצמו (ס"י צ"ז) אינו מופיע דבריים אלו, גם מש"כ במרדי ב"ב שם שיש ב"ד צ"ל שיש מ"ד), ועפ"י שיטה זו מבארים הא דפלונית שפתתי שכופין

כיוון שלא הושלש ובזה ליכא שום קניין,
ודוחקן

בז. תמייהה בדברי המנת"א בזה
ובហוית בזה תמורה לי מה שראיתי
בשות' מנהת אלעור (ח"ד סי' י"ט)
שנסתפק אם אפשר להוציא בדיןיהם
משום מצלה"מ, ומידיק מלשון הרם"א
שבzion שמכרו כבר מה שעשו עשו,
משמעות דאם עדין לא מכרו יכולם
להוציא בא"ד, עי"ש, ואחר בקשת
מחילה לא וכיית להבין למה טרחה
לפשות הספק מדיקו ברם"א והרי
הדברים מפורשים שכופין את היורשים
לקויים דברי המת, ואם כוונת המנת"א
כיוון שיש חילוק בין כפי להוציאה
בדיןיהם (שלא ברמב"ז הידוע שם"ל שעדר
שהתכונו בנזפו תכוונו במוננו (כמו בא
בקוצה"ח ונתי" ריש סי' ל"ט) א"כ גם
דברי הרם"א אין להוציא בז, עי" דרכי
משה, ז"ב.

(ב"ב פ"ט ה"ה) האומר תנtan שדה פלוני
לפלוני וכו' וכופין את היורשין לקויים
דברי המת, אלא דף במנון אמר"כ נן
רכופין כדי לקויים דברי המת, וכן הובא
להלכה בב"י (ס"ס רנ"ב) בשם ש"ת
הריטב"א שכופין את היורשים על
מצלה"מ, ובר"מ בשם ריצב"א, וקצת
פלא שבשו"ע (סי' רנ"ב) לא הווכר כלל
הדין דכופין ע"ז, ונזכר הלכה זו רק לגבי¹
ההלכה של פלונית שפהחי וכו' (בס"י
רנ"ז ס"ד), אשר בזה הניחו מקום לחלק
בחילוקם של הי"א ברמב"ז ומאריך, ז"ע

אמנם עפ"מ ש"ב (ענף ב') שמצלה"מ
הו קניין אפשר לדוחק שכzion שהוי קניין
אי"ץ לומר שכופין ע"ז בשם שבשאר
הקניינים לא נכתב שכופין ע"ז, משא"כ
בשפה יש לבתו שכופין ע"ז כדי
שיכתבו גט שחזור, ובאה הדתוספה
שאיתא שכופין באומר תנtan שדה היינו
כיוון שם ליכא קניין ממש"ב במתן"א

ענף ד' טעם ומקור מצלה"מ

עם פלוני, ואביו ציווה לפני מותו שידבר
אתו, אם יש בזה היתר לנדרו מצד דבר
מצויה בזון שמצלה"מ, והשיב התשב"ז
בזה וויל מה שבתבת בזה משום
דמצלה"מ, ולפי דבריך בכל מה
עלמא אף" אינו אביו יש מצואה לקויים
רבו, ולהתיר נדר שחדר ע"ד רבים
מן מצואה זו, דברים אלו הן בלבד
השנחתה, שלא בכלל דבר אמרו מצואה
לקויים דברי המת, שאין האדם בשעת

כח. דברי התשב"ז דהוי בכלל נחלות
ויש לבאר טעם ומקור מצואה זו שלא
נתבאר בזה דברים ברורים, ואחר העיון
והחיפוש מצאת בזה בעזה"י ד' מעמים.

הטעם הראשון, הוא עפ"י מה שראיתי
בתשב"ז שהאריך ביסודות דין
מצלה"מ וראיתי לנכון להעתיק דבריו
מש"ב בזה, דינה התשב"ז (ח"ב סי' נ"ג)
נשאל למי שנדר ע"ד רבים שלא ידבר

דלא בעין הוושלש, אבל לר"ת שם"ל רבעי הוושלש א"א לומר שנלמד מייעע"ה, יש להעיר בזה דהן אמרת סתימת כל הפסקים דלר"ת אף בשכ"ט בעי הוושלש, אמן מצאנו לשיטת הרמ"ה (ב"ב פ"ט סי' צ"ד) וריטב"א ניתנן מכתבי (ברף יג ע"א, וברף מ' ע"א) שכתחוו דהא דבענן הוושלש הוא רק בבריא, אבל בשכ"ט מצלה"מ אף בלא הוושלש כדי שלא תטרוף דעתו עליון, עי"ש ברמ"ה, ואולי אפשר להסביר דבריהם עפ"י מה שכתחתי לעיל (אות ז') בשם הריב"ש רהטעם שבעי הוושלש הוא דאל"ב חישין שמא משטה ומהTEL בדברים בעלמא, וא"ב הרי קייל בב"ב (רף קע"ה ע"א) אין אדם משטה בשעת מיתה, וא"ב בשכ"ט אי"צ הוושלש, ודוק, ועפי"ז שוב אפ"ל אף לשיטה זו דהא רמצלה"מ ילפין לה מהא דיעע"ה, ומה שהקשה בשוי"ם דהא בעין הוושלש לק"ט כיון שהרי צוואת יעא"ה היה כשהיה שביב מרע כמפורט בפסקוק ויכל יעקב לצותות גו"י ויוסף אל עמי, א"ב בכ"ג לא בעי הוושלש, ומיניה נלמד נמי צוואת בריא כשהוחלש המעות שנ"ב לא שייךתו השטאה שנ"ב מצלה"מ,

אמנם סתימת כל הראשונים דלא בסברת הרמ"ה, ודברי הרמ"ה צ"ע מהא דאיסור גירא ומהא דאמן של בני רובל שכתחנו לעיל (ענף א'), אף שאפ"ל הקשיות עפ"י אופנים אחרים שת"י כמה מהראשונים מ"מ ניחא לנו ליישב כל הקשיות כא' במש"ל לעיל.

מיתתו נביא, ולא מלך ונשיה שיצוא החיים לקים דברו, שאין שלטון ביום המוות, ולא אמרו זה אלא בשכיווה שיעשה ממונו כלום שמצוה לקים דברו, שהרי בממון שלו יכול לצות וחיבין הכל לקים דברו, ונכלל בכלל מצות נחלות, עכ"ל, מובואר מדברי התשב"ץ שטעמא דהאי מילתא הוא בכלל מצות נחלות שיש כח ביד האדם להחליט על ממונו, ובפותחות נראה שאין זה אלא מצוה מדרבנן.

**כט. דברי הר"י שועיב בשם רmb"z
דנלםר מבני יעקב, וקושית השו"מ
לשיטת ר"ת דבענן הוושלש**

הטעם השני, כתוב בשווית שואל ומשיב (מהדורא ג' ח"ב סי' קפ"ג) זו"ל דהנה עניין דמצוה לקים דברי המת לא נודע מהיכן למדו אתה, והאריך ד' עיני ומצאת בדרשות הר"י שועיב (פ' ויחי) שכתחב בשם הרמ"ז DIDZA להם מענין יעקב בכתב ויישו בניו לו בן כאשר ציום, ומהו למדו לקים דברי המת, והקשתי בחידושי לטוש"ע יו"ד (סי' שנ"ח) תינה לשיטת הרמ"ז דעיקר תלוי אם ציווה לירושין, אבל לשיטת ר"ת דבענן שהוחלש מתחילה לשם כך, וגם בבריא שמת הוא כך, א"ב קשה מניין לו ואתה, עכ"ל השו"מ, (ולקמן נעתיק המשך דברי השו"מ במש"ב טעם מעצמו).

ל. ישוב קושית השו"מ הנ"ל (אות ב"ט)
והנה במש"ב השו"מ דטעם הר"י שועיב לא יתכן אלא לרמ"ז וריטב"א דס"ל

בן כאשר ציון דהינו שציווה אותו שישאוווחו כסדר מסע הדגליים שבמדבר, ומקור דבריו במדרש פר' במדבר (פרשה ב') וויל' המדרש היאך ציון אלא אמר להם בני יהודה יששכר וובולון יטענו מטהי מן המורה וכו' כיון שנפטר טענו אותו בשם שציוו שנא' ויעשו לו בניו בן כאשר צום וכו' עי"ש, והנה ודאי טעית מטהו עי' בניו דוקא ודאי יש בו מושום מצות כבוד שיש לאב בהם הנאה, אבל איזה ג' ישאוווח בצעפונו ואיזה ג' בדורומו הרי והוא כבר דבר שאין לאב הנאה בו (אלא שיעוע'ה עשה בן לכונות יהודים עילאיין) ובכח'ג יש מחלוקת גדולה בראשונים אם יש מצות כבוד אב,

וא"כ אפשר לומר הרמב"ן לשיטתו שהוא סיל' ביבמות (דף ו' ע"א) בדבר שאין לאב הנאה בהם אין זה כבוד שאמרה תורה, עי"ש, (וע"י משפט הצואה עמוד תצ"ו), א"כ מה שעשו בני יעקב בן הינו מושום מצלדה"מ ושפיר יליף הרמב"ן מהכא המקור למלידה"מ, ומה שדחה המהרש"ם מהא דפי הרמב"ן עה"ת לבאי אין הכרה שכונת הרמב"ן מושום מצות כבוד אב, ויתכן לפרש דבריו מושום מצלדה"מ, עי' היטב), ועפי"ז יצא הרמב"ן לשיטתו בטעם זה עפ"י מה שאיתו סיל' במצלדה"מ לא בעי הושלש וכמש"ב הרמב"ן, ולא מושום מצוה לקיים דברי הנאה לאב ליכא מצות כבוד, וע"ע لكمן (אות מ"א) מש"ב בדברי הר"י שועיב.

לא. עוד קושיא על דברי הר"י שועיב,
וישוב לה

אלא שבמק"א הוסיף השו"מ לתמה על טעם הר"י שועיב בשם הרמב"ן והוא בשווית הנ"ל (מהדורה ב' ח"א סי' א') דמאי ראה מבני יעקב דילמא שאני בניהם שהיבים בכבוד אביהם, משא"כ יורשים אחרים מהיבי תיתי שיש להם מצלדה"מ, ועוד הקשה דהא אין למדים מקודם מתן תורה כמ"ש בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ח), וע"כ דוחה השו"מ טעם זה וכותב טעם אחר מעצמו, והוא הטעם השלישי שיבואר להלן.

וראית בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רב"ד אות י"ב) שהעיר עד השו"מ במא שהקשה מהא דירושלמי דאין למדים מקודם מ"ת, דבר זה בחלוקת היא תלואה, ולאו כלל היא ובמקום דaicא טעם וסביר לפינן, וע"ע משפט שלום (סוס ר"י"ב), אמן במא שהעיר השו"מ דילמא שאני בני יעקב שעשו כן מפני כבוד אביהם כתוב מהרש"ם שדברי השו"ם נכונים והביא ראה זהה מדברי רmb"ן עצמו בפירושו עה"ת (ר"פ ויחי) בפסק השבעה לי שבתב וויל' לא היה יעקב חושד בנו הצדיק שימרה על מצות אביו וכו' אבל עשה כן לחוק את הענין בפני פרעה, עב"ל רmb"ן, הרי דرك מושום מצות כבוד אב קאתי עללה הרמב"ן, ולא מושום מצוה לקיים דברי המת.

ואפשר לישב בו עד הפלפול דהנה בראשי בפי הتورה פירש וייעשו בניו לו

כיוון שהוא מצויה דאוריתא, ושוב לכך קושיות התום, ודוק', וע"ע להלן (אות מ') מש"ב בטעם הר"י שועיב.

ובחוויות בדברי רשי' אוכיר מש"ב במנני שלמה שם בכתובות ליישב דשאני בפריעת חוב כיוון שאינו חייב אלא על היורשין בלבד ע"כ אין קופין, משא"כ מצלדה"מ הוא חייב על כל העולם, עי"ש ובאמת אשר בעין לשון זה לחיב את כל העולם לקיים דברי המת כבר הבנו לעיל (אות כ"ח) בשם התשב"ז, והם דברים נפלאים לחיב את כל העולם להשתדר בקיום דברי המת, עי' שות' ש"ט מהדור'ק (ח"ג ס"י קג"ז). ד"ה והנה זקוני שעמד בדברי המג"ש.

לג. דברי השואול ומשיב מצלדה"מ הוא

מדין גמ"ח עם המתים
הטעם השלישי, כתוב בשו"ת ש"ט (מהדורא נ' ח"ב ס"י קפ"ג) וז"ל, נ"ל רהטעם הוא כיוון דגמילות הסדדים להמתים הוא מצוות עשה בדבריהם א"כ בכלל גמ"ח של המת לקיים דברי, DIDUNO דמת יש לו נחת רוח כשמקיים דברי, ולכך דברי שכ"ט כתובין וכמסורין דמי משום דחשו לטירוף דעת כשייחס שדבריו לא יתקיימו, וכיון דיש לו נחת רוח הוה בכלל גמ"ח שנצטינו לנמול חסיד עם המתים לקיים דבריהם, ולכך דברי לקד"מ, ז"ב, ולפי זה יש לומר דזהו סברת ר"ת דוקא בשוחלש ביד שליש Dao ניכר שרצונו כך באמת, אבל כל שלא הוושלש או לא ניכר שרצונו כך

לב. ע"פ דברי הר"י שועיב هو מצלדה"מ מצויה דאוריתא, ובזה יש ליישב דברי רשי' בכתובות

והנה נמצינו למדים מרבי השו"מ, וכ"ב להדייא בשו"ת מהרש"ם שם, דלמאן דס"ל דלא בעין הוושלש הוא מצלדה"מ מצויה מדאוריתא דילפין לה מבני יעקב וואף שהמהרש"ם עצמו שם בס"ד מסיק דاتفاق לטעם הר"י שועיב הנ"ל אין אלא אסמכתא, היינו רק לדעת הרמב"ן עצמו כתוב כן, כדי שלא יסתורו דבריו במש"ב ברמב"ן עה"ת עי"ש, ועפ"ד גם בדעת הרמב"ן עצמו אין הכרה לומר כן.

ועפ"ז נ"ל ליישב דברי רשי' בכתובות (דף צ"א ע"ב) דהנה רשי' כתוב הטעם דאין קופין את היורשים לפרווע חוב אביהם, כיוון שאינו אלא מדרבן, ובמצויה דרבנן אין קופין. והקשו עליו בתום שם (דף פ"ז ע"א) מהא דקייל בגיןין (דף מ' ע"א) דכוופין את היורשין לקיים דברי המת, אע"ג שאין מצויה אלא מדרבן, עי"ש, והאחרונים הארכו ליישב דעת רשי', ועפ"י המבוואר לעיל אפשר ליישב בפשיטות דהנה מצינו ברש"י בגיןין (דף י"ג ע"א) שם"ל דaicא מצלדה"מ אף בלא הוושלש, שהרי רשי' מיישב שם הסוגיא (מהחוקשיא דלעיל אותן נ) דאויל כמ"ד דלית ליה מצלדה"מ, משמע דאיilo למ"ד מצלדה"מ אייבא מצויה אף בלא הוושלש, א"כ לדידיה הרי שפיר נלמד הא מצלדה"מ מדאוריתא מהא דבני יעקב, א"כ שפיר מובן למה קופין ע"ז

אמרת בטעם השו"ם א"כ הרי גם בדברים שאינם של ממון נ"ב עליינו לעשות גמ"ח עם המתים ולעשות להם נח"ר לקים רצונם, (עי' ל�מן ענף ה'), אמם עפ"י הנ"ל הרי מבואר שהוא דוקא בצוואה על נחלתו כי היבן דליתקי נחלה על שמו.

לד. דברי הר"ט אלגאיו מצלדה"מ הוא כדי שלא תטרוף דעתו

הטעם הרביעי, הוא מה שמצאת טעם מוחදש בויה בשווית שמהת י"ט למחרי"ט אלגאיו (ח"א סי' ב"ט) שכטב וויל' דעיקר מצלדה"מ הוא כדי שיהיה לבו נכוון ובطוח שיקיימו דבריו לאחר מיתה ולא תטרוף דעתו בשיהיה נוטה למות לאמר אולי לא יקיימו דבריו, וכיון שתתקנו חו"ל מצלדה"מ הוא בטוח בכך. וטעם זה לא שיך אלא בשחניה הדבר בידי אחרים וכי דמיון הדניה הממון בידי אחר שהוא יתן לאחר מיתה לעולם לבו נוקפו אולי לא יקיים את דבריו, ואיכא משום שמא תטרוף דעתו, ומסתברא רבכ"ג תקנו חו"ל מצלדה"מ, עי"ש, והוא הידוש נдол דהינו בשם שתתקנו חו"ל ממתנת שב"מ אי"צ קניין כדי שלא תטרוף דעתו וילפינן לה באסמכתא מכמה פסוקים בב"ב (דף קמ"ז ע"א), כמו"כ תיקנו מצוה מיוחדת בבריא שציווה שיש לקיים דבריו כדי שלא תטרוף דעתו, אלא שמתנת שב"מ כיוון שהוא כבר עתה נוטה למות אמרו בכלל אופן שדבריו קיימים (במתנת שב"מ בכולח), משא"כ בצלדה"מ לא חשו לטריפת דעתו רק בחולש המעות, כמו"כ לפי דרכו צ"ל דלהרמב"ן שאינו

באמת, ודיבורו מיקרי ואמר, ובפרט כשהיה בריא דילמא רצה לשחק בו, ולכ"ר בעין שיוישלש ביד שלישי, ובשב"מ באמת תיקנו דבריו שב"מ ככתובין וכמסורין אף بلا חולש, וו"ב, עכ"ל. והוא טעם חדש דהינו כדי לעשות גמ"ח עם המתים,

אלא שטעם זה צריך比亚ור להבינו בדעת קמנים במוני, דלאכ"י קשה מה נח"ר יש לו למת בעלםא דקשוט במא שנעשה רצונו על ענייני הבלי העוז, וכי מי נפק"מ לו אם מקלו ותרמלו נמצא ביד פלוני בנו, או אצל אלמוני ידידו, מה לו ולמקלו ותרמלו במנוחתו שכבר נוכח באפסיות הבלי עוזה"ז אשר כולם הבל מה מעשה התהועים, בשלמא כאשר ציווה לחלק מנכסיו לצדקה וחסד, או להחזיק תורה היינו מושגים נודל הנח"ר שיש לו שם בהה, אבל בשאר דברים מה נפק"מ לו, ואם כי דברים אלו עפ"י פשוטות הם מעניינים שכיסם עתיק יומין, ואין אתנו יודע עד מה, אמם קצת比亚ור אפ"ל דהנה מצינו בתורה"ק שיש עניין להנשמה שתהא הנחלה נקראת על שם המת, ומשום טעם זה המייבם זוכה בנחלה המת, מבואר בראש"י בסוף רות בפסוק להקים שם המת על נחלתו, דמתוך שאשתו יוצאה ובאה בנחלה אומרים זאת היהת אשת מהלון שלו נזכר עליה, עי"ש, וא"כ כמו"כ אפ"ל לעניינו אם עושים רצונו ומלחקים את נחלתו כמו שציווה אותנו, אנו מוכחים בזאת כי הנחלה היא שלו, ומתחלקת עפ"י ציוויל, ונקראת על שמו, ובדברינו אלה יובן גם דלאכ"י קשה אי

רק בונגע לענין חיוב לקיים הצוואה מדין מצווה לקיים דברי המת, שהוא שיח' במצוות כל המורישים, אבל במצוות אב או אם יש אופנים שהל החיוב גם מצד מצות כבוד או מורה ובאשר נסתפק בזה בשווית רעק"א (ס"י ס"ח), והרבה אהרוןים הארכו בדבריו יעוז בארוכה במה שציין בזה בספר משפט הצוואה (ח"ג שער ח'), ואף באופנים שליכא חיוב מצד מצות באו"א, מ"מ איכא חיוב לפנים משורת הדין לקיים צוואת אב ואף כופין ע"ז בדברים כמ"ש בשווית שבות יעקב (ח"א סי' קפ"ח).

מחלק בין הוושלש אלא במצבה לירושו הינו ג"כ דרך במצבה לירושו שם יעשו אז איכא למיחש לטריפת דעת מהשש אם יקיימו בדבריו, משא"ב כאשרנו מצווה רק אומר על עצמו שהוא נותן כו"כ לפולני אין אנו מחויבים לקיים דבריו דרך על ציוויו תיקנו שיש מצויה לקיים דברו, ולא על רצונו נרידא, ודוק".

לה, במצוות אב ואם יש אופנים שהחיב בהם מדין מצות כבוד או מצות מורה וזאת למודיע, כי כל מה שהארכנו בזה עד הנה, ומה שנבאר להלן בעזה", הוא

ענף ה' מצלדה"ם במצוות שאינה על ממונו

הסכמה הפסקים שלא אמרין אף' בנכסיו מצלדה"ם אא"כ שנתן המת בשליש לשם כך כմבוואר שם בחו"ט (ס"י רנ"ב), וכ"ש בשאר ملي' במקום שלא שיך השלישו לשם כך, אף דיש מקום לבעל דין לחלוק ולומר דדווקא בדבר שבממון שבידיו להשליש ולא השליש לשם כך לא אמרין מצלדה"ם, משא"ב בשאר ملي', זה אינו, חדא דמשמעות דברי הפסקים דא' שלא היה או בידו שהיה יכול להשליש, אף' הכי לא אמרין מצלדה"ם, בהאי מעשה דאיסור גירא וכו', ועוד שלא מצינו בשם פוסק שמצלדה"ם בשאר ملي', וכו' עי"ש שהאריך להוכחה דבריו מן הפסוקים, אלא שבמצוות אב ואם כתוב דאו יש מצלדה"ם משום לפנים משורת

לו. דברי השבוי דלי' בא מצלדה"ם אלא במצוות על ממונו
ויש לברר אם הדין של מצלדה"ם הוא רק במצוות על ממון ירושתו, או בכל דבר אשר ציווה המת יש חיוב לקיים בדבריו,

פתח דברינו יאיר בדברי השבוי' שהאריך בזה (ח"א סי' קפ"ח ומובא בפתחו תשובה סי' רנ"ב סק"א) בשאלת באשה שציווה אשר כל דין ודברים שיתעורר במצוותה יתדיינו היורשים אצל פולני ופולני, ועתה יורש א' אינו רוצה שיתדיינו אצלו, והשיב השבוי' זו"ל אכן אחר העיון נראה שלא אמרין מצלדה"ם אלא דוקא בנכסיו וירושתו, אבל בשאר ملي' לא. ונדרלה מזו

אם מצوها לקדה"מ, ומהלך שם, שאם אמר בן בלשון צוואה שמצויה את בניו מצלדה"מ אם ירצו לירש וכופין אותם ע"ז, ואם לא אמר במצויה אלא לנו לבני כו"ב וישא את פלוני וכו', עי"ש חילוקים בזה, הרי מבואר מדבריו להריא שאף בדבר כוה שאינה צוואה של ממון איقا משום מצלדה"מ.

ונדריך לחלק בין הנני נושאים דהינו בדברי הרשב"א הרי כיון שהנפקד קיבל את הספרים מרובן והוא ציווה שלא ימסור את הספרים לידי דודו לפקדון, הרי עיג שайн בה שום צוואה על בעלות ממונו אבל יש כאן צוואה מה יעשו בממוני ומה לא יעשו בממוני, וע"ב כיון שהספרים הם ממונו יש איסור לעבור על דעת הנותן וככען מה שמצוינו בס"ר רמי"ח לעניין אחריך, אף בהל' צדקה מצינו איסור לעبور עד' נותן, ואף שיש חילוק בינויהם, מ"מ מצינו התחשבות בדעת הנותן, ועי' רשי"ב בכתבות (רף ס"ט ע"ב ד"ה אל תנתנו, שכח שלא עושים יורשים אלא בעניין זה, ובמו"כ בנונא דההשכ"ז צ"ל שמיירי שהמצויה קישראל בין יורשותו לקיום צוואתו בעניין נישואיהם, דהינו שהוצאות נישואיהם יהיה מירושתו, דאל"כ אמא כתבת בתשכ"ז שאם רוצים לירש צרכיהם לקיים מצותו, מה שייכות לעיז עיב' בדארן, אם לא שנאמר שכונת הרשב"ז לכפורתם לקיום הצוואה ע"י עיקול הצוואה), משא"כ בנידון דההשכ"ז שענין ההתידיינות בין היורשים הוא עניין נפרד מעצם הירושה

הדין, עי"ש, והביאו הרבה אחרים את דבריו, ובאמת כבר מבואר יסוד זה בראשונים בהא דאיסור ניורא וכמו שבתบทוי לעיל (אות י"ב) בשם הרמב"ן שלל בן לא היה רבא צריך לקיים את דברי איסור ניורא, כיון שרבא מן ההפקר זכה בנכסי, וע"ב אין חוב לקיים דברי איסור ניורא כיון שמצוותו היה על דבר שאיןו ממשו.

לו. צ"ע בדברי השבו"י הניל ויישוב

דבריו

ודבריו השבו"י צרכיהם ביאור דהנה בב"י (ס"ר רנ"ב) הביא תשובה הרשב"א שנסאל על ראות שמת והיה לו אחות במדינה אחרת, והשליש הממן והספרים ביד אחד, וציווה שלא יתנו הספרים ביד דודו, ולא רצה האחות את הספרים לדודו, ולא רצה הנפקד לחתם הספרים לדודו כיון שמצוין לקיים דברי המת, והסביר שאפשר שלא ציווה המת שלא למסרם לדודו אלא בתורת פקדון שלא מדעת אחותו, אבל אחר שוכתה האחות בספרים יכולה היא למסרם או למכרם לדודו, עי"ש, ולכאו' הרי כאן אין זה צוואה על ממונו למי יעבור הבעלות של נכסיו אלא הוא עניין צרכי היבן יהיו מופקדים ומשמע מדברי הרשב"א שיש בזה משום מצלדה"מ קודם שוכתה בהם אחותו.

ועוד צ"ע בדברי השבו"י מהא דסביר בשו"ת תשכ"ז (ח"ג סי' ק"ל) שכטב במי שמת וצוה קודם מוותו שבתו פלונית נשאה לפלוני ובנו פלוני ישא בת פלוני

בממון א"כ כ"ש שמצלדה"מ שהוא ענף מצויה זו מדרבנן שליטה אלא במוינו, גם טעם השו"מ שהוא כיוון שיש נח"ר למלה בשיעושים רצונו כבר ביארנו בזה בס"ד שהוא דוקא על רצונו בממון שלו, כמו"כ טעם המהרי"ט אלגאי ג"כ לא שיך אלא בממון שהושלש, או ש齊יה עליהם, ובדייני מתרנת שכ"מ שלא שיך אלא בממון.

אמנם עפ"י טעם הר"י שועיב בשם הרמב"ן שמצלדה"מ נלמד מהא דבני יעקב א"כ הדבר צרייך תלמוד Ammoiy ליכא משום מצלדה"מ בדבר שאינה של ממון, והרי שם לא היה צואה על דבר של ממון, וממילא ממנו נkeh לכל המצוות שיש מצלדה"מ.

מ. צ"ע בדרכי השבו"י מהא דאל תספdoneyi

ברם לקושטא דמילתא אין אלו צריכים להביא מරחיק להמנן להקשות בזה והרי יש להקשות על דברי השבו"י מהלכה מפורשת בשו"ע (ס"י רנ"ג ס"ל, וו"ד ס"י שד"מ ס"י) ששב"מ ש齊יה ואמר אל תספdoneyi אין מספידין אותו וכותב בסמ"ע (פסק"ט) דהטעם הוא משום מצויה לקיים דברי המת, הרי דאף בדבר שאינה של ממון אייכא מצלדה"מ.

וראיתיב בשד"ח (שם) שכבר עמד בהערה זו בשו"ת אורין תליתאי שם, ומישב דהא דאל תספdoneyi מיררי ש齊יה שלא ישברו מספידים ממונו, עי"ש, ודבריו צע"ג שהרי דעת השו"ע בר"ת דליבא

ולא יעשה עם ממונו שום דבר שהוא גנד רצון המורייש, ודוק.

וכיוון שכון כמו גם נצבו דברי השבו"י ולא מצינו חולק על דבריו, וגם בספר חסידים (ס"י תש"ב) מצאנו שכותב להריא דמצלדה"מ הוא רק כשהמצויה על ממון.

ל. ראייה לדברי השבו"י

וראיתיב בשד"ח (מערכת מ' כלל ר"ט) שהביא דברי היד מלאכי (כללי הדינים ס"י תכ"ב) שכותב הוכחה ברורה לדברי השבו"י מהא דכתובות (דף ק"ג ע"ב) ברבינו הקדוש ש齊יה שרבי חנינא בר חמא ישב בראש, ואמרו שם שלא קיבל עליו, וקשה איך לא קיים רבוי חנינא צוואת רבינו הקדוש,ஆ"כ דליבא משום מצלדה"מ בצוואה שאינה של ממון, וגם בשו"ת אורין תליתאי (ס"י ב"ד) הביא ראייה זו, ובشد"ח שם דחפה הראייה שאפ"ל דאولي ס"ל לרבי חנינא ברבי יוסי שלית לייה מצלדה"מ.

לט. לטעם הר"י שועיב (לעיל ענף ד')

צ"ע בדרכי השבו"י

אלא שיש לנו לדון בדרכי השבו"י עפ"י הנך טעמים שכתבנו לעיל (ענף ד') בטעמא דמילתא דמצלדה"מ, אם שייבי הנך טעמי אלא בדבר של ממון או אף בדבר שאינו של ממון, דהנה הן אמרת דברי התשב"ז שהבאנו שכותב שהוא דין ממצוות נחולות הרי דבריו יהיו תואמים ליסוד דבריו של השבו"י כיון שהרי כל מצוות נחולות ליתה אלא

כasher ציון, דלאכ'ו תיבת לו נראה כמיותר, ולפי דברינו יבואר שכיוון שהצואה היה נוגע לו לנופו ולקברותו יש חיוב ומוצה מיוחדת לקיים דברי המת, ובדרך זה שפיר מישב מש"כ בש"ע באומר אל הפסדוני שיש מצלה"ם שלא להספידו, כיון שהוא צואה על צרכי וכבוד גופו של אחר מיתה בוה יש מוצה מיוחדת לקיים דבריו.

mb. יסוד הנ"ל כבר מבואר בשות"ת מנח"א

ואחר כתבי זה ראייתי בשות"ת מנהת אלעוז (ח"ב סי' ס"ג) שהאריך לדוחות הראיות מהפסוקים שהביא השבי"י, ומסיים שם דאף השבו"י גופה לא עלה על דעתו לומר כן על ענייני התעסקותו לאחר מיתה, דאל"כ הוא סותר עצמו במש"כ בשבו"י (ח"ב סי' ק"א) במילויו שיתפרק לו בטלתו שמות ופסוקים, שיש מוצה לקיים דברי המת, אע"כ שדבריו בחילך א' לא היה כוונתו בצרבי הסתלקתו, ומזה תמה המנה"א עמש"כ בספר לשון צדיק (לבנו של המהרש"ק מבראץ זי"ע) שמדובר בשבו"י יש להזכיר שבציהו שלא להספידו אין שומען לו, והיינו כיון שבדבר שאיינו של ממון ליבא מצלה"ם, עיי"ש, הרי שכבר מבואר בדבריו בהחילוק שתבננו בוה, ותתלה לא-ל שוביינו לבונן לדעתו הנדרולה.

אלא במה שהעיר על הלשון צדיק יש לישבداولי כוונת הלשון צדיק אם

מצלה"ם אלא בממון שהושלש, וא"כ יצטרכו לדחוק שהדין דאל הפסדוני שבשו"ע יור"ד וחו"מ לא מירاي אלא באוף רחוק שהשליש מעות ביד שלישי ואם שלא יספדו ממעות אלו, ונם דא"כ הו"ל להשו"ע לחילך דבאוף שלא הושלש, או בהספד בחנים, או בהספד ממן הירושים אי"צ לשמעו לו ובכלל האופנים שומען לו ואין מספידין אותו וכמבעור בארוכה להלן בדברינו (ענף ו) וא"כ הדרא קושיתנו לדוכתא בדרכי השבוי".

מ. שני סוגים מצלה"ם א. מושום חיוב ממונו. ב. לצורכי קברותו

וכדי לישב כל זה נלענד שיש ב' עניינים במצלה"ם א' חיוב ממונו, ויסדו או מדיני נחלות או מתקנת חז"ל, וחיוב זה איינו אלא בצוואה על ממונו וירושתו, ובחייב זה הוא דין האחראים שהארכנו לעיל (ענף ב) אי מצלה"ם هو קניין, ב. חיוב מצד המוסר והשכל על כל צרכי קברותו וכבוד גופו לאח"ם, והוא מוצה שכליות שהרי אף אוח"ע מכבדים רצון יקירותם בעניין אופני וכבוד קברותם, ובכ"ש אשר לנו עם קדוש לה' אשר דרכנו דרכי נועם וכל נתיבותינו שלום אשר נקיים מוצה שכליות זו, וחיוב זה באמת נלמד מהא שנאמר בבני יעקב שעשו כאשר ציוה יעאע"ה, ועיז' כוונת דברי הר"י שועיב בשם הרמב"ן, וחיוב זה אף יתבן שהוא מדאוריתא כמש"כ לעיל (אות ל"ב), ואפשר לרמזו שזה מדויק בלשון הפסוק וייעשו בינוי לו כן

ההרשות", שב ואל העשה עדיף, מפני ב' טעמים א. כיון שמצוינו דעתות בירושלמי כלאים שם של שאין להעלות מה מהויל לא"י משום ותבאו ותטמאו את ארצי, וכן בככלי בכתובות יש דעה בשם של שאין דומה קולתו מחייב לקולתו לאח"מ, ואע"ג דעתן כל הפסיקים בסתיימת התלמוד שיש מעלה וכוכות בהעלאת עצמותיו לא"י, מ"ט בגונא דסכנות דרכיהם שב ואל העשה, ב. דין כאן מצלדה"מ כיון שדעתם רוב הפסיקים דליך מצלדה"מ אלא בממן שהושלש לשם כך, אלא כיון שמוכר בשות הרשב"א [שהבאתי لكمן אותן מ"ח] וכי' משמע שיש בהז מצלדה"מ צ"ל דזה"ג מצוה איבא, אבל חיוב גמור שיוכלו לכווף את בניו ע"ז ליבא, עכחות' דהרשות, וראיתי בשות מהרש"ם (הניל סוף אות ט) שכabb שדברי הרשות, ומצלדה"מ הם דברים מהודשים שאף ללא הושלש איבא מצלדה"מ אלא שאין כופין ע"ז, והעיר עלי מהא דרבא ואיסור נירא שרבא לא רצה לקיים דברי המת כיון שלא הושלש, הרי שליבא שום מצוה ללא הושלש, וכי בדורךداول רך בבניו איבא מצוה, עי"ש, ווצ"ע בדבריו כיון שהרשב"א לא מיררי מבניו דוקא] ועפ"י מה שכחכנו נהירין דברי הרשות, שהרי מיררי מצלדה"מ לגבי קבורה שהוא מצוה מיוחדת ומהו מיררי נמי הרשב"א שהביא, ובמצוה זו ודאי שא"צ הושלש ויש לקיימה אלא שאין כופין ע"ז, ומכאן קצת תימה על הכהנה"ג (בסי' רנ"ב) והרי"ט אלגאי בשות שמחת

השבויי הוכיח שיטתו דליך מצלדה"מ בדבר שאינו של ממש מהא דהואך ייע"ה להסביר את יוסף שיקברוהו בא"י, וכי מי ראה היא זו הלא הוא עצמו סובר בח"ב שבצואה לקבורה וכבוד גופו יש בכל אופן ממש מצלדה"מ, וממילא הרי על ברוח מה שהסביר ייע"ה את יוסף הצדיק היה מפני סיבה אחרת כדי לפתח לו פתחון פה לפרעה), וא"כ איך הוכיח השבוי שיטתו מכאן, אלא על ברוח צ"ל דעת השבוי בתשובה זו שאין חילוק בין צוואה גרידא, לצוואה על צרכי קבורה ולעולם אין מצלדה"מ וממילא שפיר הוכיח הלשון אידיק של דעת השבוי בתשובה זו בציהו שלא להספידו אין שומעין לו, אלא שבתשובה אחרת (בחילוק ב') חור בו מזוה וס"ל בהחילוק הניל, וכיון שכן צ"ל דמה שהביאו הפסיקים דברי השבוי להלכה היינו לעניין שבדבר שאיתנה של ממש ליבא מצלדה"מ, אבל לעניין צוואה על קבורתו וכבודו לאח"מ בזה נקטין בדעתו בתשובה אחרת ובמו שביארנו כיון שכן מבואר בוגם ושוע" שבמי שאומר אל תשפדיוני שומעין לו, ולהלן (ענף ז) אביה בע"ה עוד ראיות ליה שבצואה לקבורה יש מצלדה"מ בכל עניין.

מג. עפ"י יסוד הניל

אפשר לבאר דברי הרמב"ם
ושוב ראיות בשות הרשות (הי"ד סי' ר"ג) שדן בא' שציוותה לו אמו שיעלה עצמותיה לא"י, אבל ירא מסכנת דרכים בים וביבשה, וכותב בזה

ע"ב) עי"ש, הרוי דיש כח ביד המוריש להחליט מי ידין על כל ספק שיחיה בצוואתו, אלא שאין מדין זה סתירה ממש"ב בשבוי" כי הילוק מבואר מעצמו כיון שבנונו רהשבו"י המוריש לא ציה עתה כלום על אופן חלוקת הירושה, רק ציה שעלה ספק ידונו אצל פלוני, א"כ לא מינחו כלל עדין על שום חלוקה לדין, משא"כ בהא דס"י רנ"ג הרוי ציה בפניהם אופן החלוקת שלפלוני קיבל כו"כ, ופלוני כו"ב, ובזה שציה בן בפני אותם דיןיהם הרוי מינה אותם דיןיהם על נתינה זו, ודוק, (ויל"ע עוד בחלוקת רבינו גרשום ורשב"ם המובא ברמ"א ס"י רנ"ג ס"א).

ויש לציין עוד אופן בזה, דהנה בשווי' נוב"י (תנינא חותם ס"י נ"א) מובא בגבירות א' שהשאר קרן קיימת לומדי תורה, והטובת הנאה להחלטת מי היו הלומדים המקבלים השair ביד בניו, ובנייו היו בוחרים לומדים שאינם הגוננים, ונשאל הנובי אם יכולם טוביע העיר למחות עליהם, כיון שאין ירושה בטובה הנאה, והשיב שאין ראוי להם לטובי העיר להיות בכפיו טובה ולעתות נגד רצון המת, עי"ש, וא"כ לבאו לפ"ד הנובי היבי שמוריש מחלוקת נכסיו לאחרים שאינם יורשים עפ"י תורה] וועשה להם טובה הרוי אין ראוי להיות בכפיו טובה ולעתות נגד רצונו ולדון אצל דין אחר, וע"כ יש לדון בכל דבר לנופה של עניין.

י"ט (ס"י ב"ט) שכתו בשם המהרש"ד דף בלא הושלש איכה מצלה"מ אלא שאין כופין, ובכורה הא הדברים מוכרים שرك לבוי צואה לקבורה אמר"י בז,

מד. דין מי שציה שידונו יורשי צואתו אצל דין פלוני

טרם אבלה לדבר בדברי השבוי יש להעיר עוד בעניין נידונו של השבוי במאי שציה שידונו יורשו בדבר ירושתו אצל פלוני ופלוני, שפסק השבוי שא"ע לשמו לו ולדון דока אצל אותו פלוני (ולת בצוואת אב שאו כופין ע"ז מדין כפה על לפנים משה"ר), עי"ש, והיות זהדבר מצוי מאי בצוואות שכותב המוריש שם יפול ספק בדבריו ידונו אצל פלוני ופלוני ע"כ אצין בזה דלא כורה יש אופנים אשר בן יהיו מחוויבים לדון דוקא אצל אותו פלוני, ויש לדון בכל מקרה לנופה של עניין, דהנה בשווי' (ס"י רנ"ג ס"א) דשלשה שנכנסו לבקר את החולה וציה בפניהם, רצו כותבין אלו הני את הצואה בתורת עדות זואם יארע ספק בחצואה ישלחו בתיבתן לב"ד, ובב"ד ידונו עפ"י עדות זו, סמ"ע, זואם רצוי הני עושין דין והם נעשים דיןיהם להחזיק לכל א' מהירושים بما שציה המוריש, זואם יארע ספק בחצואה אלו הני ידונו בזה, ואין א' מהירושים יכול לומר אני לב"ד אחר אולנא, ומוקור דין זה בב"ב (דף קי"ג

ענף ו'

מצלדה"מ בצדוח שלא להספיקו

יהושע שאף שציווה שלא להספיקו מ"מ לרשכבה"ג אין שומעין לו, מדאיתא בסנהדרין (דף ס"ח ע"א) דר' עקיבא שרט על בשרו בהספיקו על רבי אליעזר ובכח, הרבה מועות יש לי, ואין לי שולחני לחרצותם, וכתבו תוס' דמשום שרט לנפש ליכא דמשום תורה הוא דקא עביד בדאמר הרבה מועות וכו' ואם משום לא תעשה דشرط לנפש ליכא במשמעותו על תורהו כ"ש שליכא משום מצווה לקיים דברי המת, עי"ש, וממש בדברי הנוב"י כתיב גם מרן החת"ס זי"ע בהספיקו על חותנו הרעך"א זי"ע אשר ציווה שלא להספיקו (ונדרפס בתורת משה להחת"ס ס"פ וישלה, ומשם הוועתק בדרשות החת"ס סוף ח"ב, ופי' שם החת"ס, הפכת מספדי למחול לי, פי', מה שנהפק ההספד מצוואתו, ימחול לי, עי"ש) אמן בתשובה מהאהבה בתשובה אחרית (ס"ר"ז) דחיה ראיית רבו הנוב"י דשאני שרט לנפש שחררי מותר לשירות אף בשטבה ספינתו בים, וכן תהה הנרי"ש נאנזואהן זי"ע בעל שי"ט במכתבו המובא בהנחות שער יוסף בדרשות החת"ס, ועוז"ש במכתב הגה"ק ר' שמעון סופר זי"ע אבר"ק קראקא ששמע מאביו הכהן מרן החת"ס זי"ע בשעת ההספד על הרעך"א, שהמציא לעצמו היתר להספיק, כיון שחביב אדם בכבוד חמיו, ובצואו לא נוצר אלא שמצויה על תלמידיו ועל הרבנים, והיינו שלא רצה מרוב ענותנותו שיכבדו

מה. בשוו"ע מבואר שאין להספיק, והבית יעקב הקיל בתלמיד חכם והנה העלינו בארכוה דעת השו"ע והפוסקים שבצדוח שלא להספיקו שומעין לו דבכה"ג איכא בכל אופן משום מצלדה"מ, וסתימת הפוסקים משמע שאף אין חילוק בזה בין ת"ח לאניש דעלמא, אלא שבשות' בית יעקב (ס"י ס"ג) יצא לחדר שבתלמיד חכם מפורסם המיקל להספיקו לא הפסיד, אבל האחרונים חלקו עליו והשיגו על דבריו, עי' בארכוה בשו"ת תשובה מהאהבה (ח"א ס"י קע"ד) שדחה ראיותיו, ולא מצא שם היתר לבטל דברי המת, עי' ש"ת זרע אמרת (ח"ב ס"י קמ"א) שם"ל בהביה יעקב אבל לא מטעמיה ומ"מ למעשה ג"כ פוסק דשב ואל תעשה, ועוז"ע לנאון עוזינו מרן החיד"א זי"ע בשו"ת חיים שאל (ח"א ס"י לד) שנשאל ג"כ בזה בת"ח שציווה שלא להספיקו והחמור בזה, עי' גליון מהרש"א בו"ד (ס"י שד"מ), ועי' ש"ת מנחת אלעזר (ח"ב ס"י ס"ג).

מו. כמה אופנים שאפשר להקל בצדוחה זו

אמנם בתשובה מהאהבה שם סימן להלכה דמ"מ לרשכבה"ג שציווה שלא להספיקו אין שומעין לו, ומספידים אותו, ובנה יסודו, עפ"י מה ששמע בשם רבו הנוב"י שאמר בהספיקו על הפני

ובשווית דובב מישרים (ח"א ס"י ק"ח) כתוב דרך לענין זה שומען לו שלא בכתב עלייו תוארים אבל אם ציה שיכתבו על מצבתו דברים בזויים אין שומען לו, עי"ש שניתן ב' טעמיים לדבר.

עכ"פ מבואר מדברי כולם שיש מצלדה"מ במצוואה על הספד לכבודו לאח"מ מלבד ברשכבה"ג או כאשר אפשר למצוא איזה פירצה בהמצוואה להתרו (כגונא דהחת"ס או עי"כ כתיבה בדברי המנה"א),

בתור ת"ה, אבל מחייב כבוד שהיב כל בן לאביו, וחתן לחותנו הרוי לא נפטרו, עי"ש.

וע"ע בשווית מנוח אלעזר שם שאף שיש לקיים דבריו שלא להספידו, אבל מ"מ בכתב עלייו הספד איןו בכללizzoואה ומותר.

וע"ע בשווית חיים שאל (ח"א ס"י ע"א אות ו) אודות חכם שציהו שלא יכתבו עלייו תוארים דודאי יש לקיים צוואתו והביא על כמה גודלים שעשו כן, עי"ש,

ענף ז' מצלדה"מ במצוואה על קבורהו

לשיטת הריטב"א הרוי לא ציה לירושיו בפניהם רק הניה להם צוואה שקראותו אחר מותו דל"א בזה מצלדה"מ כמ"ש בשווית רעק"א (ס"י ס"ה, ומובא בפתחי תשוי ס"י רג"ב סק"ג), ועוד יש לדון במ"י שהשליש המעות עד' ליתנו לפולוני ופולוני, והירושים עדין לא היו בעולם בשעת המצואהداولי ליכא כלל מצלדה"מ, ואף שדרנו הפסיקים לעניין ירושים קטנים אם יש עליהם מצלדה"מ, מ"מ לדעת כולם בשחנדילו יש עליהם מצלדה"מ, מ"מ בכח"ג שלא היו כלל בעולם בשעת המצואה אויל ליכא כלל מצלדה"מ, ולע"ע לא מצאתי נילוי להן).

אלא לאחר שהארכנו לעיל (אות מא) דשאני צרכי קבורה וכבוד גופו של אחר מיתה שבזה יש מצוא מוחדרת לקיים דברי המת, ובמצואה זו אין צריכים

מו. שאלת מעשה למי שציה שיקברו בארח"ק, ונזכר באונס בח"ל עובדא נודמן לפניינו, בניגוד יר"ש ות"ח בבודאפעסט שכותב מצואה בצעירותו בשנת תרנ"ט, ובו ציהו שאחר אריכות ימיו ושנותיו יעלו את גופו לארץ ישראל, ולעת זקנותו בשנות המלחמה לא תקפ"ץ ניצול מיד הצוררים והגיעה למדינת שוויין ושם שחלה"ח ונטמן בבייה"ח בצייריך, ואחר הרבה שנים נתגלה מצואתו הנטל, ועתה מסופק בנו היישש שהוא זקן מופלג מאד כי איריך ימיו ושנותיו לאויט"א אם יש עלייו חיוב לקיים צוואת אביו (אשר בשעת מצואת אביו עדין לא נולד בנו הנטל) משום מצלדה"מ.

והנה אם כי יש צדדים הרבה לדון בזה, הן לשיטת ר"ת הרוי לא הוושלש, והן

(ס"י שס"ג ס"ב) שאין מוליכין מה העיר שיש בה קברות לעיר אחרת, והטעם כתוב בטוויז' דהינו משום בזון שאר המהים שבעיר שמהוז אותם שלא לנוח אצלם, וכ"ב במצוות ריה"ח (אות ט') כתעם זה, והנה בשו"ת זכרון יוסף (חו"ט סי' ט) וצינו בפתחי תשוי' (שם סק"ד) דוחה תעם זה, דאם הטעם משום בזון המהים א"כ אמיתי בשכיווה שומעין לו, וכי משום שכיווה נבזה שאר המהים, ע"כ כתוב תעם אחר משום טלטל המת, עי"ש, אבל בשו"ת בנשת יחזקאל (ס"י מ"ג) וצינו הרעק"א שם כתוב דעתך רביון בדבר זה דחיישין לבזון המהים الآחרים לא נזכר בש"ס ודאי לא חיישין ע"ז לדוחות מצלה"מ, עי"ש.

ויתר מזה כתוב בשו"ת הת"ס (חו"ס סי' ל"ז) לבאר דברי המג"א (ס"י תקב"ו סק"ח) דמן הדין היה מותר אף לחלל יו"ט בשכיווה לקברו במקום אחר, רק כיון שהחילול יו"ט יהיה עפ"י ציוויאו א"כ אין זה לבורו, עי"ש.

ג. אין לחלק בזה ולומר שכיוון שכבר נקבע באופן עדעתה דהכי לא ציווה איברא דלבאורה בנד"ד יש מקום לפיקפק בזה, הדנה בטעם איסור פינוי המת מצינו ב' מעמים א' משום בזון המת, ב' כמ"ש בבב"י בשם הכלבו משום חרדה הדין, והנה כי בן מה שהרש"א התריר לפנותינו היינו דאייהו אויל לטעמה דאיסור הפינוי הוא משום בזון המת, וכיון שכיווה בן הרי והוא בבודו, אבל לטעם חרדה הדין הרי יש מקום לומר

להתנאים והדינים שנאמרו לענין החיווב הממוני של מצלה"מ, רק שיש לנו חיוב לקיים רצונו, א"כ גם לענין נידוד יש מצלה"מ,

וע"ע לעיל (אות י"א) העלינו עוד סברא בהא דבעין הוישלשداولיל לא בעין בן אלא בדבר שישק בו השלשה משא"ב בדבר שלא שיק בו השלשה וכן בשדה אי"צ השלשה אף לדעת ר"ת, וא"כ ה"ה כאן לענין קבורה.

מת. דעת הפסוקים שיש מצלה"מ

בצואאה על קבורה

ולכוארה הדברים מפורשים בב"י (יור"ד סי' שס"ג) בשם תשובה הרשב"א (ח"א סי' שס"ט) וו"ל, וכتاب הרשב"א בתשובה שם ציווה שישאו אותו לקברו במקום קבורת אבותיו ונאנסו ולא יכלו לישא אותו מיד, וקבעו במקום פטירתו, מצוה על בניו לפני פניו משם לקיים דבריו, וכ"ב שם עוד הב"י בשם הכלבו למי שכיווה לקברו בביתו ולהעתיקו אח"ב לבי"ק מצוה לקיים דבריו, עי"ש, ואף שראיתי בספר חסידים (ס"י תשכ"א) שהוליך בזה על הרשב"א וס"ל שאין לפניו, מ"מ סתימת כל הפסוקים כהרשב"א, וכיון שכן הרי אפשרית לנו בעיא דnidod, שיש על הבן מצווה להעלות עצמות אביו לארץ ישראל.

מט. חומר ענין מצלה"מ בקבורה וציא ולמד כמה חמור הוא מצלה"מ לענין קבורה, הדנה קייל בשו"ע יור"ד

גורן דוד ח"ב סי' ל"ח), והורה מレン החת"ס להעבירו ונעשה פתגם המלך, (ועי' בארכיות השתלשלות פרשה זו במבוא לחידושי מהר"מ בנעט ירושלים תשמ"ח), ובקובץ באו"י שנה ז' גליונות ב' נ' ד'), הרי לנו מכל דברי החת"ס שכח דודאי איכא חיוב ומצויה להעבירו, ורק מהמת סיבה צדרית היה רצחה להמנע שאף היבי שציווה שיקברווחו במקום פלוני ונזכר באונס במקום אחר לא אמריןداولי אדעתא רהבי שיפנוחו ויחרד מהדין לא ציווה, אלא אף בכח"ג יש מצוה לקיים דבריו ולהעבירו, ואולי אף"ל דהחת"ס ס"ל בהשכוי (ח"ב סי' ק"ג) דהטעם העיקרי הוא משום בזין המת, ומה שכתבו משום חרדת הדין הוא רק לסניף בעלמא, עי"ש, [ואבת הי"ש כיוון שהחוו"י והר"ד אופנהיים הלוקים על השבוי"י בוה, עי"ש בשכוי"י].

וברמן דין לעניין נידוע שכביר עבורי عشرות שנים מפטירתו, יש לצרף שיטת הנוביי (מהדו"ק יוד סי' פ"ט) שב עצמות ליבא כלל משום חרדת הדין, וע"ע מש"כ בזה בנו הנර"ש לנדא זי"ע בשוו"ת שיבת ציון (סי' ס"ג) וע"ע בשוו"ת יוסף אומץ (סוס"מ ל"ט) ובשו"ת עמק הלכה (ח"א סי' ס"א).

נא. עוד צירוף למעשה הנ"ל כיוון שע"י הפינוי יהא נCKER בקבורת משפחה עוד יש לצרף בנידוע להיתר הפינוי שחררי שם בצייריך הוא קבור רחוק ממשפחתו, ואילו כאן בירושלים עיה"ק

דע"כ לא התיר הכל בו לפנותו, אלא כאשר ציווה בהדריא לפנותו, אבל בנcker כבר באונס במק"א וכונן בנידוע שנקבר בחו"ל לאחר שלא ידע מצואותו אדרעתא דהבי לא ציווה שיפנוחו אח"כ שיהיה לו חרדת הדין.

אמנם נראה דזה אינו דהנה בשוו"ת החת"ס (ח"ו סי' ל"ז) האריך בעניין העברת עצמותיו הקדושות של הגה"ק רבוי מררכי בנעט זי"ע אבד"ק ניקלשבורג אשר יצא נשפטו בהיותו בקרלסברג, ונטמן בק"ק ליבטנשטיadt הסמוכה, אבל צוואתו היה שרצינו להיות נטמן בעיר כהונתו ועיר קבורה אבותיו בניקלשבורג אצל מנוחת הגה"ק הרבוי ר' שמולקא זי"ע, והיה סכוך נдол בין אנשי ליבטנשטיadt לאנשי ניקלשבורג אם להעבירו או לא, והורה בזה החת"ס שיש חיוב ומצויה להעבירו כיוון שציווה כן, רק כיון שאולי עי"ז יאמרו אזה"ע התירו פרושים את הדבר לפני קברים ממוקם ע"כ אין זה לבבodo של אותו צדיק שיצא מבשול עי"ש, עי"ש, אמן כידוע אשר אחר בחציו שנה מפטירתו הורה מレン החת"ס זי"ע להעבירו באמרו אשר הגה"ק מהר"מ בנעט נתגלה אליו בחקיין ואיל שרצינו להיטמן בניקלשבורג (כמ"ש בק"ז הגה"ק ר"ה מקאלמייא זי"ע תלמיד החת"ס בספריו מיקרדי דרדי עה"ת פר' הי שרה), ואף הוסיף לומר לו שהוא מבטיחו שלא תצא תקלה עי" הפניוי (כמ"ש הגה"ק רא"ד דיטש זי"ע תלמיד החת"ס בשוו"ת

באוי' שנה זו גליון ב'), וכ"ד המהרא"ם א"ש בשות' אמרי אש (ח"א יו"ד סי' קב"א) ועי' שות' גורן דוד הנ"ל בריש התשובה, ובשות' דברי יוסף הנ"ל בסוף התשובה, ועי' בדברי חותנו הרידב"ז בשות' בית רידב"ז (ס"י י"ז).

נב. עוד צירוף למעשה הנ"ל, עניין מעלה קבורת ארץ ישראל

עוד בה שלישית, צירוף נוסף לניד"ד בלבד הא דמצלדה"מ, וקבורת משפחחה שהרי עפ"י חז"ל בכמ"ק בש"ס יש עניין גדול להעלותו לארכן ישראל, ולבן נפק בשו"ע (יור"ד שם) שאף משום קבורת ארץ ישראל יש היתר לפנותו אף בלא צוואה, (ועי"ש בפתחי תשובה בשם שות' מהר"י בירב) אלא שבדבר זה מצינו פלוגתא רבתא בזה בין הנגלה והנסתר אשר מחולקים בשני הקצויות שעפ"י הנגלה העלה לארכ"י היא כפרה וזכותן גדול למת, ואילו לדעת הזה"ק בכמה מקומות (ח"א דף רב"ו, ח"ב דף קמ"א, ודף קנ"א סוע"א), ובה"ג דף עב, ובדף ר"פ) מי שנפטר בחול' ועהלותו לארכ"י עליו הכתוב אומר ותבוא ותתמא את ארצי ונחלתי שמותם לתוכה, וגם בירושלים כלאים הוכרו שיטה זו וכן שכתבותי לעיל (אות מ"ב) משות' מהרשדר"ם, וא"כ מה לנו לפתחה פה בזה, אבל עכ"פ עפ"י הזה"ק בין שיש איסור להעלות מה חול' לארכ"י א"כ גם הצוואה לא יועיל בזה בין שהרי קייל שמי שציווה על דבר שיש בו נדנד עבירה ليיכא ביה משום מצוה לקיים דברי המת (כמש"ב

יהא קבור בקבורת משפחה שע"ז התירו בשוע"ע ביר"ד שם לפניות אף بلا שציווה בן, ואין לומר דכיוון שהבן עדין בין החיים לאוית"א ואינו קבור עדין שם אינו נקרא קבורת משפחחה, דראיתי באור שמה (הה' שמחות פ"יד הט"ז) דאם כבר רכשו שם קרקע לקבורה אע"ג שלא נקבעו עדין הוא קבורת משפחחה, וחוכיה בן בראה נפלאה שהרי מצאנו בסוף יהושע שאלעור הכהן נקבע בגבעת פנהם בנו בהר אפרים, והרי אלעור היה מוכarah לנור בשילה ממש"ב הרמב"ם (פ"ה מהל' כל' המקדש ה"ז) שכחן גדול מוכarah לישב תמיד בירושלים, וא"כ הרי נפטר בשילה, ואיך הוליכו משליח להר אפרים הא אסור לפנות מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת, א"כ דاع"ג דפנהם היה עדין בחיים נקרא קבורת משפחחה וע"כ היה מותר להעבירו להר אפרים, והוא נפלא, ועי' בשות' דברי יוסף להג"מ ר"י קאנאוויין זצ"ל חתן הרידב"ז (ס"י ז') שנשאל ג"כ בזה והביא ראיות אחרות בזה, וודלא כמו שראיתו בשות' בית זבול ח"ב סי' ל"ב שדעתו נוטה שכאשר עדין אינם קבורים שם לא מיקרי קבר משפחחה)

אלא שבעניין קבורת משפחחה ראיית מפקקים בזה שבזמןנו ליבא העניין כלל בין שהבית הקברות שייך להקהל, ואין זה כבונם שככל משפחחה היה רוצה לה נחלת קבר מיוחד, וטענה זו היה אחד מטענות דיני פראג לאסור פינוי קבורת מהר"מ בגעט זי"ע (ונדף פס"ד בקובץ

חידוש עצום שהיה בזה משום מתנת שכ"מ, ודבריו נפלאים שנותן לעצמו מתנת שכ"מ לאח"מ, ואיך חיל' הקניין לאח"מ והוא אין וביה למת, (ובמק"א כתבתי בעני"ז), וגם הרי מתנת שכ"ט במקצת בעי קניין, וקושיותו אלו היה אפשר לישב שדעת מהרש"ך ברעתה הטור שמתנת שכ"ט חל לאח"ט למפרע משעת נתינה (עי' קצוה"ח ס"י ר"ג סק"א) וע"כ נמי א"ץ קניין כי כדי לזכות לעצמו א"ץ קניין.

אם נאמנת יורה דרכו שאין זה כוונת מהרש"ך דהנה דין שם בשאלת דמי שציהו שיוליכו עצמותיו לאר"י, ולא הניח אלא נכסים מועטים שישיפיקו למזון הבתווי הקטנות, ונשאל בזה אם צוואת העלאת עצמותיו לארץ ישראל דוחה לתנאי בתובה של חיובי מזון הבנות, והשיב ע"ז ודאי אינו דוחה ויש לו זון תחילתה בהנכים את הבנות ולא יעלחו לאר"י, זויל מהרש"ך שם, ויראה דזה האיש ראובן המצווה להוליך עצמותיו לא"י הוא בנות מתנת שכ"ט דמה לי נותן נכסיו לאחרים מה לי מצוה להוליך עצמותיו דכי היכי דבמתנת שכ"ט שנמשך הפסד מזון הבנות אמריןן שלא מהני מה שננתן להפקיע מזון הבנות, וכי נמי המצווה להוליך עצמותיו לארץ ישראל אינו דין שיועיל אמירתו וצוואתו להפסיק הבנות וכוי שיראה שצואת זה המצווה להוליך עצמותיו לארץ ישראל כל אנפיין שווין שאינה מספקת לבטל מזון הבנות, והשתא אין צורך לישא וליתן בדיון מצדחה"ט ולעומוד על כל

בספר חסידים (ס"י תק"ה, תקל"ה, תקס"א, תש"ב), ועי' קצוה"ח (ס"י רמ"ח סק"ה), ובשות' ש"ט מהדו"ק (ח"ג ס"י קג"ז) מהרש"ך בן מעצמו, אמןם עפ"י מה שכבתהו לעיל מש"כ החת"ם רמשום מצדחה"ט לקבורה היה מותר אף לחלל יו"ט אלא שאסור לעשות כן כי יותר יהיה לבבodo של מת שלא יחללו יו"ט עפ"י צוווי, וא"כ בכח"ג שעפ"י הנгла והשוו"ע הרי זכות יש בזה ואין נדרוד קל של דבר עבירה, הרי שוב איבא מצוה לשמעו בקהלו כיון שבכח"ג לא שייך הסברא של החת"ם, ודוק.

ובר מן דין לעניין נידוי' יתכן שאף עפ"י הזוח"ק אין איסור בזה עפ"י מה שמצותי בס"ד מש"כ המקובל האלקרי ר' נתן שפירה ויע' בעל המצת שמורים מגורי הארץ"ל בספרו טוב הארץ" (ירושלם תשס"א) שהחדש שעפ"י הזוח"ק בפרשת תרומה (דף קמ"א) אין שום איסור כלל בהעלאת עצמות ורק קודם עיכול הבשר יש איסור, עי"ש בדבריו.

ג. ביאור דברי מהרש"ך בצוואה לקבורה בא"י

�דבר חידוש גדול בעניין צוואת קבורה בא"י ראוי במל"ט (פ"ח מזכיה ה"ט) שכבת וויל כתוב הרבה מהרש"ך בתשובה (ח"ג ס"י צ"ז) זויל יראה דזה האיש ראובן המצווה להוליך עצמותיו לא"י הוא בנות מתנת שכ"ט דמה לי נותן מנכסיו לאחרים, מה לי מצוה להוליך עצמותיו, עכ"ל המל"ט, והוא

קבורתו במתנת שכ"מ, אבל היכא שאיןanno דניין כלל על נכסיו כנון בנידוי' שבנו רוצה להעלתו מנכסיו עצמו וודאי גם לדעת מהרש"ך ליבא בזה מושם מתנת שכ"מ אלא משום מצלדה"מ, פשוט.

העליה מכל זה ודאי איכא בזה מצוה הרבה לקיים דברי המת להעלתו לקבורה בארץ ישראל, ומה שכחתתי הוא רק לענין מצלדה"מ, אבל לענין מחלוקת הנגלה והנסתר בזה, צריך הכרעת גדולי ההוראה, וזה עתה לאחרונה בברור"ח אייר תשס"ד הועלו עצמותיו בשלימות עפ"י הוראת ממן הנואן בעל שבת הלוי שליט"א, ונוכחות בטמנתם בשלום בחלקת משפחתו בהר המנוחות, וכפר אדמתו עמו,

החילוקים שנאמרו ברין זה דליך לממיר מצלדה"מ היכא שבצואתו מפקיע שעבור אחר שיש עליו כהאי גוונא נידוי' שבצואתו בחולבת עצמותיו מבטל מזון הבנות שנשתעבדו נכסיו לוונם בתנאי בי"ד, עכ"ל, ועל ברוח ציל דבונת המהרש"ך דין צוואה לקבורה דוחה שעבוד בתובה דאפי' לו יהא שיש לו דין מתנת שכ"מ אין יכול להפקיע שעבור, ק"ו ב"ב של ק"ו דצואה לקבורה אין יכול להפקיע מן השעבוד שיש עליו, ודוק.

ואף אם יתעקש המתעקש בזה בכונת דברי המהרש"ך שיש בזה מושם מתנת שכ"מ צריך לומר דהינו דוקא בשכיה להעלתו לאר"י ויש לו נכסים כי או אף' דובה לעצמו מנכסיו לצרכי

ענף ח' מצלדה"מ במצוואה רוחנית ודברי חכמה

צואתו להורקנוס בנו אשר תוכנו عشرות אזהרות בדרבי היראה, ובמהותו מצינו רבות בש"ס צוואות בדברי יರאה וחכמה, וכן יעשו אבותינו הראשונים ואחרונים מהם מהנני ישראלי עד דלת העם יראי ה', להשאير צואה רוחנית לבנייהם אחריהם, (ורבים מצוואות אלו נאספו לאחרונה בספרים מיוחדים לות, בספר הנהגות צדיקים, צוית צדק, אשר יצוה, ועוד) ובאשר באמת מצאתה בזה חיוב כמו שرأיתי לאחד מן הראשונים ה"ה רבינו יהושע בן שועיב בדרשו' פר' וכי בשם הרמב"ן וויל' וכותב

נד. יש ענין גדול להניח צוואה רוחנית, וצ"ב בגדר החיוב לקיים ובחיותי בזה לא אשבי קולמוסי במה שנבוק אני בדבר האזאות הרוחניות שהנהילו אבותינו אשר מעולם, מאו האיר ממורה צדק זה אבינו הראשון, האדם הנדול בענקים, אשר הבורא ית"ש מתפאר בו (בראשית י"ח י"ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה אתبني ואת ביתו אחريו ושמרו דרך ה' וגוי, ומאו ועד הנה לא פסקה צוואה מאבותינו נבייאי ומלאכי ישראל, תנאים ואמוראים,ומי לנו גדול מרבי אליעזר הגדול שהניח

חסידים (סימן תש"ז – תש"ט) במי שלולה מעות וכדו' שעליו למצוות על בן בפני עדים נאמנים, ואל יתנצל בזה כי על זה נאמר (משל' יט ב') למען תחכם באחריתך, עי"ש).

ומעתה יש להתבונן על גדרי חיוב קיומ צוואות אלו, ועל מי חל חיובם, או שבאמת אין בהם צד חיוב רק תכליות הוא כיון שכן הוא מצד הרגשי הלב והטבע שמתכוילים על הלב בדברים שמצוות האדם טרם הפרדו בהאצלו מרוחו פי שניים, וק"יו ב"ב של ק"ו טרם מותו, שאו נפתחים ערלות הלב מצד המצווה ומצד המקביל, להאחו ולהתקיים בהם וכשה דמצינו ברש"י ר"פ בדברים מרברוי חז"ל בספר מפני ר' דברים אין מוביחין את האדם אלא סמוך למיתה וכו', עי"ש.

ומצינו בפסקים שדרנו הרבה בדברי צוואת ר' יהודה החסיד אשר מצינו בדברים בצוואתו אשר כל ישראל יקפידו עליהם, יש אשר רק זרעו אחריו מקפידים בהם, יש בהם דברים אשר אף זרעו אחריו לא יקפידו בהם, (כנון מה שציווה ריה"ח שלא יתנו שמות שמואל ויהודיה, והuid ע"ז מההרש"א בלשונו אני מבני בניו של ריה"ח, ואני שמי שמואל ושם אבי יהודה, כמובא-CN בשמו בשוו"ת שם אריה יו"ד סי' ב"ז), ועי' בשוו"ת דברי חיים (ח"א אהע"ז סי' ח') מש"ב אה"ז זי"ע בענין קיום דברי צוואת ריה"ח שבכל דבר מצואתו יש לראות איך עמא דבר, עי"ש, הרי דין לנו גדר ברור בחיוב קיומ הצוואות.

הרמב"ן זיל לפ"י דרכנו למדנו עשרה דברים בענין המת מזה הספר של יעקב, ויש לנו לאחיו דרכו, כי אלו העניים הם להיותם רמו לבנים כי ממנו יראו וכן יעשו בשאר הדברים שלמדנו ממן וכו', הא', הזואה, כשהאדם מרגניש אפיקת כוחותיו וימי קרובים למות שיזכה את בניו ובני ביתו כי בן מצינו ביעקב ויצו אוטם, ויכל יעקב למצוות את בניו, וכן נהנו אחריו, שמצינו בדור ויצו את שלמה בנו, וכן אמר יעשהו לחוקיו צו לביתה, וכן לאחיתופל ויצו את ביתו ונומר, עכ"ל.

ויתר מזה מצינו בחוז"ל (ב"מ דף פ"ז ע"א) שעד יעקב אבינו לא היה חולשא, אתה יעקב בעא רחמי והוה חולשא, ופירש"י שיחלה אדם בשעת מותו ויזוח לבתו, ודבררים האלה מפורשים בפרק דר' אליעזר (פרק נ"ב) ובזה"ק (ח"ב דף קע"ד ע"ב).

וכן מצינו לרביינו אברהם הלוי זי"ע אבי השלחה"ק זי"ע שהאריך בהקדמת ספרו יש נוחלין על החיוב לעשות צוואת בדרכי יראה כי הם מה מה הנחלת האמיתית שאינה נפסדת בשום פנים.

ונם המקובל האלקי מהר"ם פאפריש מגורי האריז"ל זי"ע הזוהר בב' מקומות בספריו אור צדיקים (פי' ב"ד סעיף קי"ט, ופי' מ"ז ס"ו) שצורך שיחיה לאדם בחיו צוואת בתובה וחתומה, ולא שבבריו אין הכרע שכונתו לצוואת רותנית, כי יתכן שכונתו עד שכותב בספר

לקיים אותם דברים כיון שכן מצינו בחולין (דף כ"ז ע"א) שע"כ קייל' בר' יהודה בדורידין כיון שכן ציווה ר' יהושע בן לוי לבניו (בברבות דף ח' ע"ב), וכן בשוע" יור"ד (ס"י ר"מ סכ"א) קייל' דרא"ג דאין חובת כבוד אשת אב לאח"מ מ"ט יש לכבד אותה כיון שכן ציווה רבי לבניו (בכחות ברכות דף ק"ג ע"ב) עכთ"ד ה'ק, אמן עדין צ"ע שחרי רבות מצינו צוואות בש"ס (עי' פסחים דף ק"ב ועוד) שלא הוכירום הפסוקים להלכה.

ולע"ע אשים קנזי למילוי ועוד חזון למועד בעוחיה לברר גדרי חיובם, מ"ט דבר אחד ברור בויה לנו דבר ה' בפי הנביאים לאמור (ירמיה ל"ה) כה אמר ה' צבאות אלקי ישראל יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם, ותשמרו את כל מצותיו ותעשו ככל אשר צוה אתכם לבן כה אמר ה' צבאות אלקי ישראל לא יברת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים ואמרו חז"ל (הובא בילקוט) שוכנו יו"ח לישב בסנהדרין, ובנותיהם נשואות לכהנים המקربים ע"ג המובה, ועוד אמרו שם ר' יונתן אומר גדול הברית שנברת עם יונדב בן רכב מן הברית שנברת עם דוד, שהברית שנברת עם דוד לא נברת אלא על תנאי (תהלים קל"ב) אם ישמרו בניך בריתני, ואם לאו (תהלים פ"ט) ופקרתי בשבט פשעם, אבל הברית שנברת עם יהונדב לא נברת עמו על תנאי שנאמר כה אמר ה' לא יברת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים, ע"ב, ויה"ר אשר מהם נכח לעבד את ה' אנו וורענו עד עולם.

והיה מקום לומר אשר שורש חיוב קיומם הוא מצד מצות כבוד אב, אלא שקשה לומר בן כיון שא"כ אין זה שיתחייב בצוואה זו דורתי דורתיו עד עולם הם ונשיהם, כי לך נא ראה מה שהקב"ה משבח בפי ירמיה הנביא (ירמיה ל"ה) את בני הרכבים שקיימו הם ונשיהם וטפם את צוואת יהונדב אביהם (לאחר שכבר עברו ממנה יותר מג' מאות שנה, עי"ש ברד"ק), וגם אם מצד מצות כבוד קתתין על א"ב הרי יש לנו לדון בכל צוואה וענינה אם שייך בהם מצות כבוד אב או לא וכמו שכבתתי לעיל (אות ל"ה) משות' רעכ"א ומהרש"ם.

ובמצוות איש האלקים בעל יסוד ושורש העבודה זי"ע ראייתי במא שכלל ושליש בכתב לבניו שמצוות בן בגירות כבוד אב ובמצוות שביב מרע, וشنם בניו יצו אחריהם לבנייהם בן, ויצו הם לבנייהם שנם הם יצו בן עד סוף כל הדורות, ואנפ' הלשון צוואת שכ"ט בות, ציריך תלמוד וילע"ב).

נה. חובת קיום צוואות מנהיגי ישראל ואף גם זאת יש לדון מה הן חיובם של ישראל איש על מחנהו, אשר לא ראייתי בוהם דברים ברורים, אמן ועת מצאנו מש"ב בק"ז הנה"ק בעל לב העברי זי"ע בהקדמתו לצוואת מרדן החת"ס זי"ע (הקדמה שנייה) אשר בגודל הדור המצווה הנוהגת לזרען, צוואת בזאת היא הלכה ברורה ומוטל על כל ישראל